№ 139 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆԻՍԻ

1913
ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՅՈՒՆԻՍԻ № 139

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ԽՄԲԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խուռքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.

Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ, ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պէտք վճարել I երեսի վրա խուռքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում Морская, 11, Վարշավայում Маршальковская, 130, Վիլնօյում Большая 38, Պարիզում 8 Площадь Биржи.

1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 ռուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետևեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» և հայ կինը», 2) «Մշակի» քառասնամեակ»։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՄՇԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ԿՈՂՄԻՑ

խնդրվում է այն բաժանորդներին, որոնք վճարել են տարեկան բաժանորդավճարի կէս մասը, ուղարկել նաև երկրորդ մասնավճար 5 ռուբլին, որպէսզի բերթի առաքման գործում յուլիսի 1-ից ընդհատում տեղի չունենայ։

Տարեկան բաժանորդավճարը լրացնողները կը ստանան նաև խոստացված ՊՐԷՄԻԱՆԵՐԸ։

Ներսիսեան Հայոց Հոգ. Դպրոցի Հոգաբարձութիւնը

սրանով յայտարարում է, որ առաջիկայ 1913/14 ուսումնական տարում հրաւիրվում է դպրոցիս համար մէկ

ՎԵՐԱԿԱՑՈՒ

տարեկան 600 ռուբլի ռոճիկով։ Ցանկացողները կարող են դիմել հոգաբարձութեանս մինչև յուլիսի 4-ը հետևեալ հասցէով՝ Тифлисъ. Попечительству Армянской Духовной Нерсисянъ Семинаріи.
(18, 27. 3) տռ. 485. 4—3

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀԱՅՈՑ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ իր խնամքին յանձնված դպրոցի համար առաջիկայ ուսումնական տարվանից հրաւիրվում են բարձրագոյն կրթութեամբ դասատուներ հետևեալ առարկաներից.
1. Հայոց լեզու և գրականութիւն, շաբաթական 20 դաս.
2. Մաթեմատիկական առարկաներ, շաբաթական 22 դաս.
3. Բնախօսութիւն, շաբաթական 2 դաս.
4. Նկարչութիւն, շաբաթական 8 դաս։
Դասագինը՝ առաջին 12 դասի համար 70-ական ռուբլի, իսկ մնացած դասերի համար 60-ական ռուբլի։ Բացի դրանից հայերէնի և մաթեմատիկայի գրաւորների համար տրվում է առանձին վարձատրութիւն։ Խնդիրները՝ ուսման դօկումենտների հետ միասին ուղարկել հոգաբարձութեան մինչև յուլիսի 4-ը այս հասցէով՝ Тифлисъ. Попечительству
(18, 27, 3) տռ. Армянской Духовной Нерсисянъ Семинаріи. 484. 4—3

ՇՈՒՇԻ-ԵՒԼԱԽ ՊՕՍՏԱՅԻՆ ՏՐԱԿՏԸ

Կայարանի գրասենեակը յայտարարում է, որ հեռագիրներով և նամակներով ընդունվում են առաջօրէն պատուէրներ կառքերի համար Եւլախում։
ՓԱԿ ԿԱՌՔԵՐԸ—կարէթ՝ 24 ռ., կալեասկաները՝ 22 և 25 ռ., օմնիբուսները՝ (դիլիժանս) 25—30 ռ. և աւելի։ Առանձին տեղերի համար այդ կառքերում 4 և 5 ռ.։ ԲԱՑ ԼԱՆԴՕՆԵՐԸ—5 և 6 մարդու համար—արժէն 30—35 ռ. և աւելի։ Հասցէն՝ Евлахъ, почтовая станція.
Կարգադրիչ՝ ԼԵՒՈՆ ՎԱՐԱԶԵԱՆ
օ.մ. տռ. 468. 10—9

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Ռտիշչէվսկայա 13, տելէֆօն 4—21.

Ընդունելութիւն թէ կանացի և թէ ներքին, նոյնպէս և վիրաբուժութեան կարիք ունեցող մնայուն стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից), փողօրօք գրվելու պայմանով։
Ընդունելութիւն կանացի, ներքին և մանկական խանգութիւն ունեցող երթեւեկ հիւանդների, ամեն օր՝ ցեր. ժամը 11-ից մինչև 12-ը։
Ընդունելութիւն պրոֆ. Մ. Ս. Սուբբոտինի կողմից վիրաբուժ. կարիք ունեցող հիւանդների, փողօրօք գրվելու պայմանով, երկուշաբթի և հինգշաբթի օրերը ցեր. ժամը 1—2-ը։

Հիւանդանոցի բժիշկները

Ա. Ա. Ցարումթինեան, Ն. Ն. Վեսելօվզօրօվ, Վ. Ա. Զակրժէվսկի, Ի. Գ. Կալամկարեան, Ա. Ա. Նօվիցկիյ, Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան, Ն. Ջ. Ումիկեան, Ա. Ր. Փիշէր, Ս. Պ. Շահպարոնեանց։ Կօնսուլտանտ՝ պրօֆեսօր Մ. Ս. Սուբբոտին։
(հ.կ.) տռ. 779. 100—66

ԲԺԻՇԿ
ՇՈՒՇԱՆԻԿ ՆԱԲԱԹԵԱՆ

Ընդունում է հիւանդներ կանանց և մանկաբարձութեան վերաբերեալ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, երեկ. ժամը 5—6-ը։
Հասցէն՝ Ռտիշչէվսկայա № 1.
տռ. (ե.հ.կ.) 4. 100—71

ՆԿԱՐԻՉ
Ա. ՖԷԹՎԱՃԵԱՆԻ
ԱՆԻԻ ԱԼԲՈՄԸ
գունատիպ

Լոյս տեսած Վիեննայի Գասֆիշէ Քունստ Ինգուստրի Կայսերական Ընկերութեան տպարանում

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է Թիֆլիսում. մեծաքանակ—Մաքսիմեանցի խանութում (Մագաթեան կցկ). իսկ հատավ—«Բլան է Նուար» խանութում և «Գուտենբերգ» գրավաճառանոցում։
Գինը—հատավ՝ 1 ռ. 20 կ., մեծաքանակ գնողներին զեղչ 20%.
(հ.կ.) տռ. 423. 25—10

По умѣреннымъ цѣнамъ
Новѣйшихъ изящныхъ рисунковъ.
✦ ПОЛНОМѢРНЫЕ ✦

ОБОИ
ФАБР. СКЛАДЪ
МАНГИКІАНА
ПУШКИНСКАЯ №7.

(հ. կ.) 357. 50—16

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

(Հեռագրով)

Կարաուրգան, 26 յունիսի

Բիթլիսի վիլայէթի Թուխ գիւղի մօտ գտնված է հայերի երկու դիակ։

Բօլայի ուսուցիչ Արթին Արօյեանը սպանված է քիւրդերի ձեռքով։

Քիւրդերը վիրաւորել և թալանել են Նազիքլիում՝ Բիթլիսի անուանի թիւրք Հաջի-Խալիլին, իսկ սրա կնոջը բռնաբարել։

Բաբերդի շրջանում սպանված են մի քանի թիւրքեր և քիւրդեր։

Վանի վիլայէթում ձերբակալված են և տարված Խօշաբ մամխօրցի քիւրդեր Բէյխասարը, Խրտանը և Հասան-Ասադը։ Առաջինը ճանապարհին կամենալով փախչել՝ վիրաւորվել է պահակների կողմից։

Մամխօր աշիրէթի հետ ընդհարվելիս՝ սպանված են քիւրդերից 5, վիրաւորված 2 և ձերբակալված 25 հոգի։

Նոր վալի Թահսինը գործում է եռանդուն կերպով։

Ուրանց հայ գիւղի վրա քիւրդերի կողմից յարձակում գործելու ժամանակ սպանված է, ի միջի այլոց, Իբրահիմի որդու ձեռքով յայտնի Մամէն։ Հայերը կարողացել են պաշտպանվել մինչև զօրքերի գալը։

Ստեփանեան

«Daily Teleg.»-ի Կ. Պօլսի թղթակիցը Մահմուդ-Շէվքէթ-փաշայի սպանման մասին մի երկար հեռագիր է խփել իր թերթին։ Այդ հեռագրի մէջ հայկական հարցի մասին ասված է հետևեալը.

«... Նոր կաբինետի համար այլ դժուարութիւններ են հայկական և արաբական խնդիրները, որոնք երկուսն էլ մոռացված էին վերջին օրերս, բայց այժմ զգալի են լինում իրանց բովանդակ ուժգնութեամբ...»։

ԽԱԲՐԻԿՆԵՐ ԲԱՐՁՐ ՀԱՅՔԻՑ

Էրզրում, 21 յունիսի

✦ Նադիր բէյը Ալաշկերտում զինված քիւրդերով ցոյց կատարեց կառավարութեան դէմ։ Հրացանաձգութեան ենթարկեց կառավարչական շէնքը։ Ոստիկանութիւնը վարչական խաղաղ միջոցներից յուսահատված՝ կրակ բացեց Նադիր բէյի վրա, որը սպանվեց։

Քիւրդերը փախան։

✦ Բիթլիս քաղաքի թիւրք հարուստ Խալիլ աղան ճանապարհին ենթարկվեց քիւրդական աւազակախմբի յարձակման։ Թալանի է ենթարկվել նրա հարստութեան կարևոր մասը։ Նրա կնանցը քիւրդերը տարան լեռ։

✦ Կարճկան գաւառի Ուրանց գիւղի քահանան վրէժխնդրութեան հողի վրա սպանեց իր գաւակի սպանող բէկզադէ մի քիւրդի։ Շրջակայքի քիւրդական աշիրէթները, զայրացած, յարձակվեցին հայ գիւղի վրա։ Կառավարչական զօրամասը ճանապարհին ընդհարվեց քիւրդերի հետ։ Երկուստեք կան սպանվածներ։ Վանից և Բիթլիսից շտապով ուղարկված են արտիլէրիա և մի բատալիօն օգնական զօրամաս։ Պատժիչ զօրամասը, բարդելով բոլոր յանցանքը հայերի վրա, կատարեց ձերբակալութիւններ՝ մօտ 30 հոգի։ Նրանց մէջ է գաւառի որպէս խռովարարներ։

✦ Վանի Խարակոնիս հայ գիւղը ենթարկվեց քիւրդերի յարձակման։ Քիւրդերը քշեցին-տարան նախիրը։ Հայ գիւղացիք զինվեցին սեփական հրացաններով և ընկան քիւրդերի ետևից, և կռւով աջողվեց յետ խլել նախիրը։ Վրա է հասնում ժանդարմերիայի օֆիցէր Թէվֆիկ էֆէնդին և խլում հայերի զէնքերը։ Հայ գիւղացիք զայրացած այս կողմնապահութիւնից՝ թողնում են գիւղը և ամբողջ շարժական կայքով փոխադրվում են Վան, դիմում են կառավարութեան և պահանջում իրանց զէնքերը գիմոնստրատիվ կերպով։

✦ Շիրվանում քիւրդ Ռաշօ-բէկը զինված զօրամներով ներկայացաւ հայ գիւղական մի հարսանիքում և պահանջեց իրան յանձնել հարսը։ Առաւ հարսին ու գնաց։

✦ Խնուսում, Բաշ գիւղում, քիւրդերը փախցրին մի հայ աղջկայ։ Նրան բռնաբարելուց յետոյ վերադարձրին։

✦ Տեխուտ (Ալաշկերտ) գիւղում չերքեզ-

ները գլխատեցին հայ խանութպան Գարեգինին այն պատճառով, որ նա չէր համաձայնվում ապրանքը իրանց ասած գնով վաճառել։

✦ Յունիսի 15-ին Ալաշկերտում, սահմանագլխի վրա ռուս. գինուորները ձերբակալում են 7 հայերի, նրանց բռնում են և փոխադրութեան ժամանակ հատիկ հատիկ սպանում վայրենի միջոցներով։ Կառավարութիւնը չէ համաձայնվում դիակները հայերին յանձնել։

✦ Բասէնում, Ջիվին լեռան մօտ, պետ. շօսէի վրա քիւրդերը թալանեցին 8 հայերի։

✦ Էրզրում-Կարաուրգան ճանապարհը երկիւղալի է. պօշտալիօնները վախենում են յարձակում կրելուց։ Թիւրքական պօշտալիօնը սովոված է ռուսական պօշտալիօնից չը ջոկվել երբէք, այն յոյսով, որ քիւրդերը չեն համարձակվի յարձակվել ռուսաց պօստի վրա։

✦ Դերջանում հայերը դիմեցին կառավարութեան խնդրելով պաշտպանութիւն Հասան-բէկի աւազակութիւնների դէմ։ Կառավարութիւնը ձերբակալեց հայերին որպէս խռովարար։

✦ Կաղզուանից մօտ 200 լազեր մի քանի խմբերի բաժանված ողողել են Կիսկիմ, Սպէր, Թորթում և Խոտորջուր գաւառները։ Թալանում են, սպանում բաց-աշկարա։ Կարծէք կառավարութիւն չի մնացել։ Բոլոր գիւղերից պահանջում են դրամական գումարներ։ Ազբրեկ գիւղերից ստացել են 100 ոսկի, դեռ պահանջում են 400 ոսկի էլ։ Հասան-էֆէնդիից ստացել են 50 ոսկի։ Հիսաթ-աղայից 150 ոսկի։ Գուտրաշէն հայկական գիւղից 300 ոսկի։ Յարձակվել են Խոտորջուրի Մօխրակոյտ հայ գիւղի վրա։ Կատարել են թալան։

Խօսվում է, որ լազ աւազակախմբերը մօտեցել են Էրզրումին մինչև 5 ժամ հեռաւորութեան վրա։

✦ Էրզրում-Երզնկա ճանապարհի վրա երևացել են քիւրդ աւազակախմբեր։

Քուրմ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻՑ

Վան, 4 յունիսի

Բօղազքէսէն հայ գիւղի 1000-ի մօտ տաւարներն էլ յափշտակվեցին. սպանվեց և մի ժանդարմ ու Աղիզ Գրիգորեան անունով մի մարդ։ Թէև նախապէս կարծվեց, որ թալանողները պարսկաստանցի աւազակ քիւրդերից են, բայց այժմ ստուգվում է, որ մեկանցի Օսման-աղայի մարդիկը եղած են։ Յիշեալ Օսման-աղան 1896 թւականի աղէտներից յետոյ, երբ Բօղազքէսէն գիւղը աւերվեց ու անմարդաբնակ դարձաւ, իր զօրամներով եկաւ գրաւեց գիւղը. բայց նրանից յետոյ, երբ հայերը նորից վերադարձան ու տէր եղան իրանց հողն ու ջրին և քիւրդերին պարտաւորեցրին դուրս ելնել գիւղից, Օսման-աղան արդէն խեթ էր նայում հայերին, մանաւանդ որ գիւղը օրէցօր առաջ էր գնում, և այժմ ունէր 1000 տաւարներ և նոյնչափից էլ աւելի ոչխարներ։ Ահա այդ բռնաւոր հրէշը նորից ուզում է առաջ տանել իր քանդումի գործը, յափշտակելու է գալիս գիւղի նախիրը, որպէսզի հայերը հնարաւորութիւն չունենան ապրելու, իրանց երկրագործական աշխատանքը կատարելու ու պարտաւորվեն գաղթել։

Իսկ կառավարութիւնը ինչ դիրք է բռնում, հետաքրքրական է իմանալ։ Կառավարութիւնը վերջերս իւրաքանչիւր 4 գիւղից մի գիւղում, և այն՝ գլխաւորապէս հայ գիւղերում, ժանդարմիական պահակներ է դրել՝ իբրև թէ երկրի խաղաղութեան և ապահովութեան վրա հսկելու նպատակով։ Արդ՝ երբ Բօղազքէսէնի տաւարները քշում են, գիւղի այդ պահապան հրեշտակները բոլորովին անտարբեր նստում են, իսկ գիւղացիների պնդումների վրա՝ հազիւ թէ բարեհաճում են շարժվել, բայց գնում են հակառակ ուղղութիւնով, ուստի հայերը պարտաւորվում են մենակ հետապնդել աւազակներին. հայերին օգնութեան են գալիս Ազարա գիւղի հայերը, մուկուրցի քիւրդերը. բայց վերջինները երբ իմանում են խնդրի էութիւնը, թէ հայերի թալանն է, որ քշվում է, աւազակների կողմն են անցնում և կրակում հայերի վրա։ Սրանք սահմանագլուխը հասնելիս, սահմանապահ զօրքերը զինաթափ են անում հայերին, որոնք պարտաւորեալ վերադառնում են Սարայի գաւառակի կենտրոնը և բողոքում են, որտեղի զինուորական ջոկատի պետը յանդիմանում է սահմանա-

պահ զօրքերին ու հայերի զէնքերը յետ է տալիս, բայց աւազակները իրանց հետքը արդէն կորցրած են լինում։ Իսկ պահակ ժանդարմներն առանց ոչ մէկ հետք գտնելու յետ են դառնում. և արդէն նրանց նպատակը եղել է ոչ թէ աւազակներին հետապնդել և աւարը յետ դարձնել, այլ դիւրացնել յափշտակութեան գործը. սպանված ժանդարմը պահակ ժանդարմներից չէ, այլ սահմանագլխի պահակներից, որոնք նախապէս չիմանալով, որ տարվածը հայի թալանն է, օգնութեան էին եկել։

Մարսկ

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒԲԱՐ-ՓԱՇԱՅԻ ՄԻ ՆՈՐ ՆԱՄԱԿԸ

(Ուղղված «L'Homme Libre» թերթի խմբագրութեան)

Պարոն խմբագրապետ,

Ռումանիոյ հրէաներուն մասին ձեր գրած յօդուածը, որ առջի օր հրատարակուեցաւ «L'Homme Libre»-ի մէջ, հայկական խնդրին համար կը պարունակէ հատուած մը, որուն մասին թոյլտուութիւն կը խնդրեմ ձեզմէ՝ իբրև հայկական ազգային պատուիրակութեան նախագահը՝ ձեզի ներկայացնել կարգ մը խորհրդածութիւններ։

Արդարև սխալ մը պիտի ըլլար կարծելը, թէ հայկական պահանջները թիւրքերուն մէջ հայկական նահանգներու բնակչութեանց դէմ՝ թշնամական զգացումներ արթնցնելու բնոյթ ունենան։ Ընդհակառակը պարզ կը զգամ հաստատել, թէ առաջարկուած ուրիշ բոլոր լուծումներուն մէջէն՝ մենք կը պահանջենք միայն զուտ վարչական բարենորոգումներ, որոնք չունին ոեւէ քաղաքական հանգամանք և որոնք, կռթնելով եւրոպական հսկիչներուն վրայ, երբեք չեն դպչիր Թիւրքիոյ գերիշխանութեան և գահուն «ամբողջութեան»։

Այս բարենորոգումները, որոնք չափաւոր են և դիւրաւ գործադրելի, իրենց նպատակ ունին դադրեցնել սպանութիւնները, աւազակութիւնները և թալանումները, որոնց կը զոհուին շարունակ Ասիոյ իմ հայրենակիցներս՝ գաւառներուն մէջ տիրող անիշխանական վիճակին հետևանքով։ Մեր ուզածն է բոլորին ալ՝ խաղաղ թէ քրիստոնեայ՝ անխտրաբար տալ ազդու, այսինքն հսկիչներու բարենորոգումներու միջոցաւ, ապահովութիւն՝ ժանդարմըրիի սեղծումով, արդարութիւն՝ դատարաններու բարեկարգութիւնով, գաւառներու արժէքաւորումը՝ լաւ ելմուտքով, գրաւուած հողերու վերադարձումով և հաղորդակցութեան ճամբաներու շինութեամբ։

Արդէն երկար ատենէ ի վեր, Թիւրքիա ինքն իսկ յանձնառու եղած է Եւրոպայի բարենորոգումներ տալ մեզ։ Թիւրքիա առիկա խոստացած է 1878-ին, ստորագրելով Բերլինի դաշնագիրը, և 1895-ին, ընդունելով վեց պետութեանց Պօլսոյ ներկայացուցիչներուն պատրաստած բարենորոգումներու ծրագիրը։ Հետևաբար օսմանեան կառավարութեան համար նոր իրողութիւն մը չէ ատիկա, այլ իրականացումը՝ հին յանձնառութեան մը։ Մնաց որ Բերլինի դաշնագրին 61-րդ յօդուածը միայն Թիւրքիան չի կապեր, այլ հաւասարապէս կը կապէ նաև պետութիւնները, որոնք յանձնառու եղած են հսկել, այսինքն հսկիչներ։ Բ. Դրան կողմէ գործադրուած բարենորոգումները, որովհետև բարենորոգումները ռեալական ըլլալու համար անհրաժեշտօրէն պէտք է, որ անոնք եւրոպական հսկիչի մը ենթարկուին։

Փորձառութիւնը ցոյց տուած է արդարև, որ Թիւրքիոյ մէջ բարենորոգումները, երբ անոնք հիմնուած չեն հսկիչի մը վրայ, ճակատագրականօրէն խոստումներու վիճակին մէջ կը մնան. ու եթէ նոյն իսկ երբեմն գործադրութեան կը դրուին, քիչ ատեն կը դադրին գործադրելի ըլլալէ։ Եւրոպական նշանաւոր պետական մարդիկ և հրապարակագիրներ հասկցած են ատիկա։ Պիտի յիշեմ լորդ Գրանվիլը, լորդ Սոլսբըրին ու ինքզինքս թոյլ պիտի տամ յիշել նոյն ինքն ձեզ, որ վերջերս «L'Homme Libre»-ի մէջ գրած էիք, թէ «առանց ազդու հսկիչի Մակեդոնիոյ մէջ եղածին պէս պատերազմ պիտի ըլլայ»։ Ուստի ալ չեմ ուզեր, սակայն այնպէս պիտի ըսեմ, թէ հսկիչի գաղափարը հող կը գտնէ նոյն ինքն Թիւրքիոյ մէջ ալ, ըլլայ մամուլին մէջ կամ պետական մարդոց մօտ, այնպէս որ, հոն ալ, ինչպէս Եւրոպայի մէջ, հետզհետէ կը հասկցուի, թէ Հայաստանի համար բարենորոգումներ պէտք են և թէ այնտեղ ճշմարիտ բարենորոգումներ չեն կրնար տեղի ունենալ առանց հսկիչի։

Կը կարծեմ կարենալ հաստատել, թէ հսկիչի խնդիրն է այն միակ կարև[illegible]

կէտը, որ տակաւին կը բաժնէ մեր պահանջները օսմանեան կառավարութեան տեսակէտներէն, բայց ես այն հաստատ համոզումը ունիմ, որ Բ. Դուռը չպիտի ուշանայ ինքն ալ ճանչնալ այդ անհրաժեշտութիւնը։ Միւս կողմէ՝ տէրութիւնները բարեկամական ձեւով մը պիտի հասկցնեն իրեն, թէ իր բուն շահը ատոր մէջ կը կայանայ։ Բարենորոգումներու գործադրութիւնը արդարև էական և անհրաժեշտ ազդակն է Ասիական Թիւրքիոյ ամբողջութեան պահպանման. որովհետև այդ բարենորոգումներն են միայն որ պիտի կարենան հաստատել կարգը, և որոնք, ջնջելով այսպէս խռովութեանց պատճառները, թոյլ պիտի տան խուսափիլ օտար միջամտութիւններէ։ Հայկական նահանգներու բնակիչները այսօր իրենց բոլոր յոյսը դրած են տեղի ունեցող բանակցութիւններուն վրայ. բայց եթէ այդ յոյսը ի դերև ելլէ, եթէ երկար ատենէ ի վեր սպասուած բարենորոգումները այս անգամ ևս մերժուին իրենց, կը վախցուի, որ անոնք չկարենան արգիլել յուսահատական շարժում մը։

... Համոզուած եմ, որ այդ պատահականութիւնը տեղի չպիտի ունենայ, որովհետև բոլոր տէրութիւններն ալ յայտարարեցին այն կարևորութիւնը, զոր իրենք կընծայեն Թիւրքիոյ հողային ամբողջութեան պահպանման և ելմտական կացութեան բարձրացումին։ Տէրութիւնները ատիկա ըրած են իրենց քաղաքականութեան խարիսխը և գիտեն թէ այդ ամբողջութիւնը կարելի պիտի ըլլայ երաշխաւորել միմիայն հակակշռուած բարենորոգումներով՝ շրջապատուած արտաքին երաշխաւորութիւններով, այնպիսի երաշխաւորութիւններ, որոնք ներքին քաղաքական դէպքերու և փոփոխութիւններու ազդեցութենէն զերծ ըլլան։

Հայկական բարենորոգումներու կարևորութիւնը, ուրեմն, բոլորովին կանցնի վեց նահանգներու սահմանները, անոնց գործադրութիւնը կը տարածուի ամբողջ Թիւրքիոյ վրայ, և անոնց իրականացումը կը համաձայնի Եւրոպայի քաղաքականութեան։ Այսպիսի ներդաշնակութիւն մը շահելու՝ մեծ տէրութեանց և Բ. Դրան հասարակաց շահը՝ կայսրութեան հողային ամբողջութիւնը պահպանելու և ելմտական կացութիւնը ամրապնդելու համար, և հայերուն շահը ապրելու իրաւունք ձեռք բերելու համար՝ այնքան բացաւիկ է, որ վստահութիւն կուտայ մեզ և թէ հիմա մենք այն համոզումը ունինք, որ տէրութիւնները՝ Թիւրքիոյ հետ համաձայնած՝ վերջապէս պիտի լուծեն հայկական խնդիրը։

Իրենց միջամտութեան պատճառները, որոնք երբեմն պարզապէս բարոյական և մարդկայնական պատճառներ էին, հիմա աւելի շեշտող դարձան, որովհետև անոնք կը համապատասխանեն քաղաքական և անտեսական խորունկ անհրաժեշտութիւններու։ Այս իսկ պատճառաւ երջանիկ եմ ատիկա գիտելու և պաշտօնական լուրը տարածելու, թէ տէրութիւնները՝ Ռուսիոյ նախաձեռնութիւնով՝ պաշտօն յանձնած են Պոլսոյ իրենց դեսպաններուն՝ հայկական բարենորոգումներուն վերջնական ծրագիր մը խմբագրել։

Ինծի կը մնայ մաղթել, որ Եւրոպա, Թիւրքիա և միւս տէրութիւնները իրենց գործը կէս չգործեն և կիսամիջոցներու չդիմեն, որովհետև ատիկա չպիտի բաւէ նոյնիսկ ուշացնելու այն վտանգը, զոր կուզեն հեռացնել այսօր։

Ներողութիւն կը խնդրեմ, պարոն խմբագրապետ, այս երկար նամակին համար, և, կոչ ընելով ձեր ազնուութեան զայն ընդունելու համար ձեր թերթին սիւնակներուն մէջ, կը խնդրեմ ընդունիլ խորին յարգանքներուս հաւաստիքը։

Պօղոս Նուպար

Պարիզ, 18 յունիս («Ժամանակ»)

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

(ԼՐԱԲԵՐԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ)

—o—

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

I

Կ. Պոլիս, 13/26 յունիս

Թողունք, որ կախաղանները գործեն, թողունք, որ եղբայրասպան ոճիրները շարունակուին, թողունք, որ ատելութիւն ու խեռ պակաս չըլլան այս երկրին մէջ, որ ճշմարիտ կառավարողներ չունենալուն համար մեռնելու դատապարտուած է։

Թիւրք մտայնութիւնը սակայն իր հոգեվարքային այս օրերուն մէջ, երբ անգիտակցութեամբ պետութեան հիմերը կը քանդէ վրիժառութեան կախաղաններ կանգնելով, դեռ չէ մոռցած իր հին մտայնութիւններն ու հնագոյն սովորութիւնները, զրպարտութիւններով ու ստախօսութիւններով սպաննելու համար ամեն արդար շարժում, ընկճուածներու, կեղեքուածներու և հարստահարուածներու աղաղակը։

Այս հին դրութիւնը վերստին կուզեն գործադրել հայկական խնդրոյն համար, ու գիտէ քանիերորդ անգամ ըլլալով։

Թիւրք մամուլը հիմա այլևս ոչ միայն թշնամական ոգի ցոյց կուտայ հայոց հանդէպ, այլ խուժանը կը գրգռէ հայոց դէմ՝ ստոր սուտերով և պրովոկացիաներով։

Անցեալ օր իթթիհադական «Թասվիրը էֆքեարը» Թիւրք խուժանը գրգռելու համար ուրիշ հնարք չէր գտած, այլ Պօղոս-փաշայի վերագրել վերջին դաւադրութեան մէջ իբր կազմակերպիչ մահուան դատապարտուած Շէրիֆ-փաշայի և օսմ. կառավարութեան գլխաւոր թշնամի բալկանեան կոմիտէի նախագահ Բակստոնի հետ գործակցութիւն և համամտութիւն։

Այս կերպով կուզեն հայոց դէմ գրգռել Թիւրք խուժանը և անոր զայրոյթին առարկայ ընել հայերը։

Ահա այդ գրգռող տողերը.

«Օսմ. կառավարութեան՝ օսմ. երկիրներու ամեն կողմը իրական բարենորոգումներ ներմուծելու որոշում տուած միջոցին, Պարիզի մէջ հայկական պատուիրակութիւն մը կազմուեցաւ նախագահութեամբ Պօղոս-Նուպար-փաշայի, որ յիշատակագրով մը Լոնդոն գնաց և տեսակցեցաւ բալկանեան կոմիտէի նախագահ Բակստոնի հետ։ Բալկանեան կոմիտէն իր պարտքը աւարտած էր, հետևաբար հայոցմով, աւելի ճիշդ, հայոց պահանջներուն պատրուակով օսմ. կառավարութեան հետ չափուիլ իրեն պարտք նկատեց։ Արդէն Բակստոնի և իր կոմիտէին համար աւելի թանկագին պարտականութիւն ինչ կրնար ըլլալ, քան Թիւրքիոյ դէմ եղած ամեն ձեռնարկ և շարժում արդար և օրինաւոր ցոյց տալ և օսմ. հայրենիքին տկարութիւնը երևան հանող ամեն բաղձանքի մղում տալ Անգլիոյ և Եւրոպայի հանրային կարծիքին մէջ։

«Այս պատճառներով Պօղոս-Նուպար-փաշա Լոնդոն երթալուն պէս, բալկանեան կոմիտէն հայոց միակ պաշտպանի դերը առաւ և ամեն ջանք ըրաւ, որ Նուպար-փաշայի յիշատակագիրը նկատողութեան առնուի։ Վերջապէս յիշատակագիրը տէրութեանց կողմէ նկատի առնուեցաւ։

«Այս անգամ կը գրուի, թէ դեսպանները դիմում պիտի ընեն եղեր Բ. Դրան հայոց խնդրոյն մասին։ Թէև ստուգիւ չենք գիտեր, թէ այս մասին դեսպանները խորհրդակցա՞ծ են թէ ոչ, բայց մեր առած մասնաւոր տեղեկութեանց նայելով՝ հաստատուած է թէ դեսպանները դիմում մը պիտի ընեն Բ. Դրան մօտ։ Մեր քաղաքական շրջանակներուն մէջ այս կարգի դիմում մը կամ ձեռնարկ մը կը սպասուի արդէն։ Միայն թէ այս դիմումը ազդարարութեան մը կամ միջամտութեան մը ձեւ չպիտի ունենայ, այլ պիտի բաղկանայ ուշադրութիւն հրաւիրելու մէջ։ Դեսպանները երբ արտաքին գործոց մինիստրին հետ տեսակցին, զատ զատ պիտի խօսին այս մասին։ Բայց ամեն պարագայի մէջ այս դիմումը լաւ տպաւորութիւն մը չըներ, որովհետև մէջտեղը եթէ նոյն իսկ խնդիր ըսուելու արժանի բան մը ըլլայ, ատիկա ներքին խնդիր մըն է և միջամտութիւնը հաճելի չի կրնար ըլլալ։ Ոչ թէ միայն հայերուն, այլ և ամբողջ օսմանցիներուն վիճակը բարելաւել կաշխատուի, և սանկ միջոցի մը՝ «Այս կամ այն նահանգներուն համար սա տեսակ վարչութիւն մը հաստատեցէք» ըսել պատշաճ չի կրնար ըլլալ։

«Պետութիւնները եթէ այս տեսակէտը զանց առնեն իսկ, կասկած չկայ որ կառավարութիւնը իր պարտքը պիտի կատարէ։ Եւ կառավարութեան այս մասին պարտականութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ որոշեալ բարենորոգումները ամեն կողմ ներմուծելով տեղի չտալ մեծ պետութեանց ձանձրոյթին։ Հաւանական է նաև, որ պետութիւնք բոլորովին ետ ալ կենան դիմումէն։

«Եւ երբ նկատի առնենք, թէ հայ պատգամաւորութիւնը՝ ինչ կերպով որ ալ ըլլայ՝ իր ջանքերը կը միացնէ հայրենիքը կործանելու աշխատող Շէրիֆ-փաշայի նման դաւաճանի մը, այդ պարագան բաւական է համոզում առաջ բերելու, թէ իր բաղձանքները և դիտաւորութիւնները որքան վնասակար ու խռովարարական են»։

Հայոց բաղձանքներն ու դիտաւորութիւննե՞րն են որ արդեօք խռովարարական են, թէ նոյն ինքն «Թասվիրը էֆքեարի» այս թունալից տողերը, որոնք կրնան ջարդերու, սպանութեանց և ոճիրներու պատճառ դառնալ։

Այս տողերը, որ Պարիզ հեռագրուած էին «Կոհակի» խմբագրութեան կողմէ, աւելորդ է ըսել թէ անմիջապէս հերքուեցան, նոյնինքն Պօղոս-փաշա Նուպարի բերնով, «Կոհակի» Պարիզի թղթակցին եղած յայտարարութիւններով։

Սակայն բնական է թէ հայ թերթերու մէջ տեսնուած հերքումը անզօր է չէզոքացնելու այն թոյնը, որ Թիւրք թերթ մը Թիւրք մթնոլորտին և մտայնութեան մէջ կը թափէ։

Եւ այս՝ կարծես թէ յատուկ կարգախօսի մը հնազանդելով, վասնզի հազիւ «Թասվիրը էֆքեարի» մելանը չորցած էր, երբ ուրիշ իթթիհադական լրագրի մը՝ «Թէրջիմանը Հակիկաթ» թերթին մէջ Կովկասի մէջ քաջածանօթ Ահմէդ Աղաեվի ստորագրութեամբ երևցաւ ոչ նուազ թունալից, խաբէական ու գրգռիչ յօդուած մը։

Հայորդի

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

—o—

ՀԱՅՈՑ ՀԱՐՑԻ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ*)

(Նախագահութեամբ Ռօձեանկօյի)

Սենօգրաֆիական հաշիւ յունիսի 6-ի նիստի

Միլիւկովի ճառի շարունակութիւնը

1895 թ. յուլիսի 3-ին Լօբանօվը ուղղակի ասաց սըր Ֆրանկ Լասսելսին, որ Անգլիան «ի նկատի ունի այնպիսի յեղաշըրջումներ Հայաստանում, որոնց հետ Ռուսաստանը չի կարող համաձայնել»։ Այնուհետև դրանից ինչ առաջացաւ։ Առաջ եկաւ այն, որ օգոստոսին Ռուսաստանը որոշապէս հրաժարվեց որևէ միջամտութիւն անել ոյժով, իսկ օգոստոսի վերջից մինչև նոյեմբեր սկսվեցին այն սարսափելի աւերածութիւնները, որոնց վկայ եղան անգլիական հիւպատոսները։ Ահա թէ ինչ էր գրում, օրինակի համար, Մուշի փոխ-հիւպատոսը. «Երբեք անգթութիւնները այսպիսի չափերի չեն հասել։ Տղամարդկանց ծեծում, բանտերը կցում, ամենազզուելի տանջանքների էին ենթարկում։ Կանայք և աղջիկներ անարգվում ու լլկվում էին։ Մինչև իսկ երեխաները չէին գտնում փրկութիւն։ Այդ անգթութիւնները կատարվում էին Թիւրք ոստիկանութեան ձեռքով որպէս վրէժխնդրութիւն այն ժամանակ, երբ նա հաւաքում էր ազգաբնակութիւնից անասունները և նոմինալ գներով ծախում էր հարկահաններին։ Իւրաքանչիւր գաղանութիւնից յետոյ ոստիկանութիւնը, ծաղրելով, ասում էր այդ դժբաղդներին.—«Այժմ գնացէք և գանգատվեցէք ձեր հիւպատոսներին»։ Այդ հետևանքները լաւ բնորոշված են նոյնպէս սըր Ֆիլիպ Կըրրիի 1895 թ. դեկտ. 13-ի հաղորդագրութեան մէջ, որ ուղարկել էր լորդ Սօլսբերին. «Կարելի է անկեղծօրէն ընդունել, որ վերջին ալեկոծութիւնները աւերեցին բոլոր հայկական գաւառները, որոնց մէջ ենթադրվում էր բարենորոգումներ մտցնել։ Մարդկային զոհերի թիւը հասնում է 30,000 հոգու. կենդանի մնացածները գտնվում են լիակատար աղքատութեան այնպիսի սարսափելի դրութեան մէջ, որ շատ տեղերում նրանք ստիպված են մուսուլմանութիւն ընդունել։ Հայերի վրա գցված մեղադրանքները, թէ նրանք առաջինը պատճառ դարձան անկարգութիւններին, չի կարելի պաշտպանել։ Քրիստոնեայ ոչ-հայերին խնայում էին. միայն մի քանի Թիւրքեր ընկան ինքնապաշտպանութեան ժամանակ։ Զինուորների մասնակցութիւնը ջարդերի մէջ հաստատված է շատ տեղերում առանց որևէ կասկածի»։ Պարոնայք, ես կարդում եմ ձեզ համար հին բաներ, 90-ական թւականների կէսերից, բայց ձեզ կարող է թւալ, թէ ես կարդում եմ անգլիացի Վուդսի նոր հաղորդագրութիւնը այն մասին, ինչ տեղի ունեցաւ 1909 թ. հայերի հետ, արդէն բարենորոգված Թիւրքիայում։ Դուք տեսնում էք, որ այդ սարսափների առաջ աղօտանում է այն ամենը, ինչ ասացի ես ձեզ Մակեդոնիայի մասին։ Նրանք պահանջում են անմիջական միջամտութիւն, որովհետև հէնց այդպէս էլ մնում են ներկայ ժամանակում։ Ես այդ մասին մանրամասն չեմ խօսի, այդ մասին կասէ ինձանից յետոյ իմ ֆրակցիօներական ընկերս։ Արդեօք ինչումն է բանը։ Ի՞նչն է խանգարում Ռուսաստանին ցոյց տալ այն աջակցութիւնը, որը այնքան օգտակար է իր համար էլ և այնքան անհրաժեշտ հայ ազգաբնակութեանը։ Միայն խանգարում է հէնց այդ մտապատրանքը հայկական յեղափոխութեան, որի մասին դեռ վերջերս այս ամբիոնից յիշատակեց մեր արդարադատութեան մինիստրը։ Պարոնայք, ո՞վ է մեղաւոր այդ մտապատրանքում։ Ինչի՞ վրա են հիմնվում մեղադրանքները։ Հայ ժողովուրդը յեղափոխակա՞ն է։ Պարոնայք, այդ ոչ ոք չի ասի։ Բազմիցս հայ ժողովրդին լօյալութեան վկայութիւններ են տուել ռուսաց կայսրները։ Մենք ունենք Ալէքսանդր I-ի 1813 թ. սեպտեմբերի 15-ին տուած հրովարտակը, որի մէջ ասվում է, թէ հայերը «աչքի էին ընկնում խաղաղ մշակութեամբ ու հաւատարմութեամբ և որ նրանք «խաղաղ դրութեան ժամանակ ամուր էին և անսասան»։ Մենք ունենք Նիկօլայ I-ի կայսերական թուղթը արքեպիսկոպոս Ներսէսին ուղղված 1827 թ., պարսկական պատերազմից յետոյ, որի մէջ արտայայտում է իր «բարեհաճութիւնը հայ ժողովրդին նրա փորձով ցոյց տուած եռանդի և ոչ կեղծաւոր հաւատարմութեան համար»։ Իսկ այնուհետև սկսվում է հայերի մասնակցութիւնը ռուս-թիւրքական պատերազմների մէջ, սկսած 1828 թ. և վերջացրած վերջինով։ Սկսվում են հայերի փախուստները Թիւրքիայից դէպի Ռուսաստան, որի մօտ փնտռում էին պաշտպանութիւն այն սարսափներից, որ նոր միայն բնորոշեցի ես ձեզ։ Ճշմարիտ է, հայերի, յատկապէս հայ ինտելիգենցիայի մէջ, զարգացաւ մի այլ տրամադրութիւն էլ, այն, որի մասին այնքան շատ խօսվեց երրորդ Դումայում և որի առիթով ես արդէն երրորդ Դումայում ցիտատներ բերի ձեզ համար փոխարքայի հաշուետւութիւնից. «Հայերի յեղափոխականութեան մասին սուտ տեղեկութիւնների ազդեցութեան տակ, որ առաջ բերեց նրանց հոգևոր և եկեղեցական կալուածների գրաւումը, ստեղծվեց իսկապէս հայերի յեղափոխական տրամադրութիւն»։ Եւ այդպէս, պարոնայք, սուտ տեղեկութիւնների ազդեցութեան տակ, որ առաջ բերեց կեղծ ռուսական քաղաքականութիւն, Գօլիցինի քաղաքականութիւնը, ստեղծվեց այդ տրամադրութիւնը։ Սակայն այդ ամենը անցեալում, իսկ ինչ ունենք մենք ներկայումս։ Դաշնակցականնե՞րը, որոնց ռուս արդարադատութիւնը այնքան անողորմածաբար վերաբերվեց։ Պարոնայք, արդեօք այդ խոր թիւրիմացութիւն ու խոր անհասկացողութիւն չէ մեր ազգային շահի։ Մարդիկ, որոնք վտանգաւոր կարող էին լինել միայն Թիւրքիայի համար, մենք ժամանակաւորապէս վտանգաւոր դարձրինք նրանց մեզ համար։ Սակայն այդ ժամանակն արդէն անցաւ. վերջերս եղայ ես Կովկասում և գտայ այնտեղ այնպիսի ծանրացում Ռուսաստանի կողմը, որպիսին այնտեղ վաղուց չէր կար։ Այդ ծանրացման մէջ Ռուսաստանի կողմը միանում են բոլոր հայկական կուսակցութիւնները, անկախ նրանց քաղաքական հայեացքներից — չափաւորներ, պահպանողականներ, ծայրայեղներ, նախկին յեղափոխականներ, բոլորը միանում են մի տրամադրութեան մէջ, որը չափազանց նպաստաւոր է մեր անմիջական միջամտութեան համար հայկական հարցում։

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № 138.

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

25 յունիսի

Սօֆիա.—Նրանից յետոյ, երբ սերբ կառավարութիւնը յանձնեց մի նօտա այն մասին՝ թէ բոլոր յարաբերութիւնները խզում է Բօլգարիայի հետ և յետ է կանչում իր ներկայացուցչին Սօֆիայից, յանձնելով Սերբիայի շահերի և նրա հպատակների պաշտպանութիւնը Ռուսաստանին, բօլգարական դեսպան Տօշէվը կանչվեց Բելգրադից։

Բօլգարական գործակալութիւնը վերջին անգամ կտրուկ կերպով հերքում է սերբերի այն յայտարարութիւնը, թէ պատերազմական գործողութիւնները սկսեց բօլգարական կառավարութիւնը։ Բօլգար զինուորական իշխանութիւնները պարզօրէն տեսան, որ սերբերը և յոյները պատերազմի են պատրաստվում, և այդ մասին նախազգուշացրին զօրաբանակի առանձին մասերին, որպէսզի նրանք պատրաստ լինեն վանելու անսպասելի յարձակումը։ Թշնամական գործողութիւնների սկիզբը տեղի ունեցաւ հետևեալ հանգամանքներում. նախ՝ յունիսի 10-ին Ուսկիւբում կայացաւ սերբիական և յունաց գեներալ-շտաբի պետերի խորհրդակցութիւնը այն ձեռնարկութիւնների մասին, որ պէտք է գործադրվեն Բօլգարիայի դէմ պատերազմելուց առաջ. երկրորդ՝ երբ բօլգարական զօրքը գտնվում էր դեռ Չաթալջայում և Բուլաիրում, դաշնակից զօրքերի շտաբները սիստեմատիկօրէն պատրաստում էին զօրքին և ժողովրդական մասսաներին պատերազմի ընդդէմ Բօլգարիայի. ապացոյց ծառայում են սպանված կապիտան Բադօյկօ-Պրուլովիչի գրպանում գտնված հրամանագրերը. երրորդ՝ սերբիական զինուորական լիգան գլուխ ունենալով արքայազն Ալէքսանդրին կամենում էր ինչ էլ որ լինի պատերազմել Բօլգարիայի դէմ։ Երբ Պաշիչը սկուպշչինայի առաջ որոշ անհաստատակամութիւն երևան հանեց միջնորդ դատարանի հարցի առիթով, զինուորական լիգան վճռեց սկսել պատերազմական գործողութիւնները և կանխել կառավարութեանը։ Սկուպշչինան փոխանակ խօսելու միջնորդ դատարանի մասին դադարեցրեց նիստերը, Սերբիայի բաղդը յանձնելով զօրքերի ձեռքը։ Այժմ սերբ կառավարութիւնը, երկիւղ կրելով պատասխանատուութիւնից, ջանում է ամեն կերպ այդ պատասխանատուութիւնը ձգել բօլգարների վրա։

«Միրը» հաղորդում է, որ սերբերը սկսել են քանդել դէպի Նիշ ու Պիրոտ տանող երկաթուղագիծը։ Կօչանի մօտ հետախուզութիւններին մասնակցել են նաև չերնօգօրցիք, որից երևում է, որ սերբերը գործի են հանել վերջին պահեստի գնդերին։ «Գերի ընկած չերնօգօրցիք — ասում է «Միրը», — անիծում են նրանց, որոնք մղեցին իրանց բօլգարների դէմ»։

Դանէվը ազգային ժողովում կարդաց թագաւորական նամակը, որով ժողովը գումարվում է հաստատելու երկրորդ կիսամեակի բիւջէն։ Յետոյ մինիստր-նախագահը յայտնեց, որ բիւջէի մէջ մուծված է 50 միլիօն զօրքի կարիքների համար։

—

Բէլգրադ.—«Ստամպան» հաղորդում է, որ յունիսի 23-ին արտաքին գործերի մինիստրութեան պաշտօնեաներից մինը յանձնեց բօլգար դեսպանին սերբիական կառավարութեան նօտան դիպլօմատիական յարաբերութիւնները խզելու մասին և տուեց անցագիրը։ Լրագրի ասելով, դեսպանը չափազանց յուզված էր, ցաւեց, որ գործը արիւնահեղ ընդհարման հասաւ և փլվեց բալկանեան դաշնակցութիւնը. ասաց, որ պատերազմի վախճանում ոչ սերբերը, ոչ բօլգարները ոչինչ չեն շահի։

«Պրես-Բիւրօն» լիազօրված է հերքելու արտասահմանեան մամուլից տարածված այն տեղեկութիւնները, թէ իբր սերբերը առաջինը յարձակվեցին բօլգարների վրա Կնեաժէվացի և Բէլօգրադչիկի միջև։ Նոյնպէս սխալ են այն տեղեկութիւնները՝ թէ բօլգարները յետ են մղել սերբերի յարձակումները Իշտիբի հարաւ-արևմուտքում։

«Պրես-Բիւրօյին» հեռագրում են յունիսի 23-ին Կրիվալակի մօտ տեղի ունեցած կռւի մանրամասնութիւնները։ Յարձակումը սկսվեց կէսօրին ժ. 5-ին բօլգարները յետ մղվեցին Վարդարի կամուրջից և դիմեցին դէպի Պեալէվիշա(?)։ Նահանջի ժամանակ նրանք թողին երեք լի հիւանդանոց, մի բժիշկ, 50 վիրաւորի։ Սերբիական կորուստները աննշան են, բօլգարներինը լուրջ։

«Պրես-Բիւրօն» հաղորդում է, որ մի բօլգարական ուժեղ զօրամաս անցաւ սերբիական երկիրը։ Կարճատև ճակատամարտից յետոյ սերբերը նահանջեցին Կնեաժէվաց քաղաքից, որը և ընկաւ բօլգարների ձեռքը։ Հրաման է տրված անհրաժեշտ օգնութիւն ուղարկել Կնեաժէվացին։ Բօլգարները նորից յարձակվեցին Զայչարի վրա. հետևանքը յայտնի չէ։

—

Սալօնիկ.—Արքայազն Նիկօլան առաւօտեան մեկնեց առաջապահ դիրքերը։

Յոյները հալածում են բօլգարներին Դօյրանի հիւսիսում։ Բօլգարները փախչում են դէպի Ստրումիցա։

Բերին նոր բօլգար գերիների, որոնց թւումն են 2 գնդապետ, 2 մայոր, 11 ունտեր-օֆիցեր և 912 զինուոր։

—

Աթէնք.—Աթէնքի հեռ. գործակալութիւնը հաղորդում է. «Երեքօրեայ արիւնահեղ կռիւներից յետոյ, յաղթութիւնը մնաց յոյներին։ Յոյների առաջ գտնվում էին 88 գումարտակ բօլգար հետևակ զինուոր 180 թնդանօթով։ Բօլգարների կորուստները շատ խոշոր են, նրանք պատերազմի դաշտում թողին մեծ քանակութեամբ ռազմամթերք և ուտեստեղէն»։

Ռուսաց դեսպանը Վենիզէլօսին յանձնեց յօգուտ պատերազմի զոհերի 10,000 ֆրանկ։

Բօլգար զինուորական գերիներին բերում են Պիրէյ։

Զինուորական մինիստրութիւնը հրատարակել է գեներալ-շտաբի կառավարչի ծանուցումը, թէ յոյները շարունակում են նեղել նահանջող բօլգարներին։

—

Ցէտինիէ.—Բօլգարական այստեղի դեսպանը մեկնեց, յանձնելով բօլգարահպատակների շահերի պաշտպանութիւնը ռուսական միսիային։

—

Կ. Պոլիս.—Եկաւ սերբիական պատգամաւոր Պաւլօվիչը Թիւրքիայի հետ կապված խաղաղ պայմանագիրը վաւերացնելու համար։

Պաշտօնական լրագիրը յայտնում է, որ Բ. Դուռը ազատ է իր զինուորական վճիռները կայացնելում, իսկ զօրքը կը կատարէ իր վրա ընկած պարտականութիւնը։ «Թիւրքի» լրագիրը հաղորդում է, որ 10 օրից յետոյ Թիւրքաց զօրքը ամբողջովին պատրաստ կը լինի կատարելու իր պարտականութիւնները, թէև այժմ էլ նա կարող կը լինի առաջ շարժվել։

Յունական լրագիրները տեղեկացնում են, որ Յունաստանի և Թիւրքիայի միջև տեղի են ունենում պաշտօնական բանակցութիւններ փոխադարձաբար զէնքով ու դրամով օգնելու խոստումով։

Օսմանեան գործակալութիւնը հաղորդում է, որ երկու օր յետոյ գալու է բօլգարական պատգամաւոր Նաչէվիչը։

Նշանակվեցին Թիւրք-բօլգարական սահմանը որոշող միջազգային մասնաժողովի Թիւրք անդամները։ Գլխաւորը Ջէվադ-բէյն է։ Աւստրիան պատգամաւոր է նշանակել մայոր Ֆէշէտին։

Թիւրք լրագիրների ասելով, Թիւրքիան վճռել է հեռացնել բօլգարներին Մարմարեայ ծովի ափերից։

Ռօդօսի և Կ. Պոլսի միջև նաւագնացութիւնը վերականգնվեց։

Բոլոր օֆիցերներին հրամայված է վերադառնալ իրանց գնդերը, միայն ծանր վիրաւորված ինվալիդներն են, որ յետ են ուղարկվում ծառայութիւնից։ Կ. Պոլսի հացթուխներին կարգադրված է պատրաստել հացի պաշար զօրքի համար։ Կազմակերպվում է զօրախումբ Ենօս-Միդիա սահմանը անմիջապէս գրաւելու համար։ Զօրախմբի հրամանատար է կարգված Զաւիդ-փաշան։

—

Բուխարէստ.—Գահաժառանգ արքայազնը նշանակվեց գործող զօրքերի ընդհանուր հրամանատար։

Թագաւորը ներումն շնորհեց դասալիք եղած զինուորներին, որոնք կը վերադառնան իրանց զօրամասերը։

—

Վիեննա.—Լրագիրները շարունակում են դժգոհութիւն յայտնել այն առիթով, որ չը նայած Աւստրօ-Ունգարիայի ջանքերին՝ Ռումինիայի և Բուլղարիայի միջև համաձայնութիւն դեռ ևս չէ կապվել։ Շատ լրագիրներ յարձակվում են Դանէվի վրա, որ, նրանց կարծիքով, համակված է չափազանց ռուսասէր զգացմունքներով, ուստի և հանդիսանում է մի անձն, որ անյարմար է Ռումինիայի հետ համաձայնութիւն կնքելու համար։

—

Պարիզ.—Բալկանեան գործերի ֆինանսական մասնաժողովի զբաղմունքների ընթացքում Բալկաններում կատարվող դէպքերի առիթով որոշ փոփոխութիւններ մտցնելու մասին ոչ պրեզիդիւմը, ոչ էլ պատգամաւորները խնդիր չեն յարուցել։

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻ ԿՈՒՐՍԵՐԸ ԵՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

—

(Սեփական հեռագիր)

Ալէքսանդրօպօլ, 26 յունիսի

Սպասվում է, որ ցուցահանդէսը կը լինի աւելի ընդարձակ, քան ենթադրվում էր։

Բերված են մեծ թւով անասուններ և ձիեր։

Անասնապահների և առ հասարակ գիւղատնտեսների համագումարը խոշոր թւով է։

Ցուցադրված են գիւղատնտեսական գործիքներ՝ տեղական կերտուածքից։

Կազմակերպվում են փորձնական հերկումներ գութաններով։

—

Ալէքսանդրօպօլ, 24 յունիսի

Օրէ-օր ցուցահանդէսի պատրաստութիւնները լրացվում են. իսկ քաղաքը լարված ուշադրութեամբ սպասում է յունիսի 27-ի կէսօրին՝ ընդունելու փոխարքայի օգնական Վատացիին և միւս բարձրաստիճան հիւրերին։ Սրանց իջևանելու տեղ պատրաստած են Առևտրական դպրոցի շինութեան մէջ։ Ամսիս 27-ին քաղաքը, հանդէսը բացվելուց յետոյ, նախաճաշի է հրաւիրելու մօտ 150 հիւրերի։

Նոյն օրը լինելու են նաև հող վարելու ցուցմունքները (համեմատական) տեղական (հին ձևերի) և նորագոյն սիստեմի գործիքներով. քաղաքը բերել է տալու գիւղերից փայտէ գութաններ, չութեր, լծկան եզներ՝ իրանց հոտաղներով։ Իսկ Սակի, Էկկէրտի, Աքսայի գութաններ, զիգզագ տափաններ, բանջարանոցի սերմնացաններ (5-աշարք) և ուրիշ գործիքներ։

Երէկ եկաւ այստեղ Ա. Աթանասեանը, որը այսօրվանից սկսեց դասախօսել հողի մշակութեան մասին. եկան նաև Բայխաթեան տնայնագործ ամուսինները. այսօր նրանք սկսեցին տորքի վրա գործել։

Վաղը սպասվում է Ա. Քալանթարը։

Ն. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

25 յունիսի

Պետերբուրգ.— Պետական Դումայի նախագահն առաջարկեց ոտքի կանգնած ունկնդրել Բարձրագոյն հրամանը։ Նախագահի օգնական իշխան Վոլկոնսկին կարդում է.

Հրաման Կառավարիչ Սենատին: Հիմնական Օրէնքների 90-րդ յօդուածի հիման վրա հրամայում ենք Պետական Դումայի զբաղմունքները դադարեցնել այս տարվայ յունիսի 25-ից, նշանակելով նրանց վերսկսման ժամանակը 1913 թ. հոկտ. 15-ը: Կառավարիչ Սենատը չի յապաղի ի գործադրութիւն սրա պատշաճ կարգադրութիւնն անելու:

Իսկականի վրա Նորին Կայսերական Մեծութեան ձեռքով ստորագրված է «ՆԻԿՈԼԱՅ»։

Նախագահը ի պատիւ Թագաւոր Կայսրի բացագանչում է «ուրա՛»։ Լսվում է երկարատև ուրա՛։

Նիստը փակվելուց յետոյ Եկատերինինեան դահլիճում նախագահի, սրա օգնականների, քարտուղարի, Դումայի անդամների և ծառայողների ներկայութեամբ Անատոլիյ արքեպիսկոպոսը դումայական հոգևորականութեան հետ կատարեց գոհաբանական մաղթանք, որից յետոյ երգվեց ազգային օրհներգը ծափահարութիւններով ու ուրաներով։

—

Պետերբուրգ.—Պետական Խորհուրդը միաձայն որոշեց Դումայի օրինագիծը՝ Կիէվ-Վորոնէժ երկաթուղին պետական գանձարանի միջոցներով յետ գնելու մասին՝ մերժել։

—

Լօձ.—Գործադուլի պատճառով փակվեց Ստոլեարովի գործարանը, ուր աշխատում էին 850 մարդ։

—

Իոհաննէսբուրգ.—Մօտ 3000 բանւոր վճռեց միանալ գործադուլին։ Բանւորները մտնում են Բրամֆօնդէյնին, որպէսզի երկաթուղային բանւորներին ևս թեքեն գործադուլի կողմը։

—

Պրետորիա.—Մինիստր-նախագահ գեներալ Բոտան և գեներալ Սմուտս յունիսի 24-ին ընդունեցին գործադուլաւորների պատգամաւորութիւնը՝ գործադուլին վերջ դնելու պայմանները որոշելու համար։ Մինիստրները խոստացան հոգալ անկարգութիւնների ժամանակ սպանված բանւորների ընտանիքների ապահովութեան մասին և մերժեցին ներել ծանր յանցանքներ գործածներին, բայց և խոստում տուին իւրաքանչիւր առանձին դէպքը ենթարկել մանրամասն քննութեան։

—

Մադրիդ.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ 5000 ապստամբ յարձակվեցին Էլկսարի վրա, բայց ցիրուցան արվեցին կորցնելով սպանված 100 մարդու։

Սպանացիք կորցրին 38 սպանված և վիրաւոր։

—

Հավաննա.—Ազգային ոստիկանութեան պետը փորձեց կլուբում ձերբակալել Թուղթ խաղացողներին։ Տեղի ունեցաւ հրացանաձգութիւն նրա և Կուբի նահանգապետ գեներալ Ասբէրտի, սենատոր Մորավէսի և պատգամաւոր Արիասի միջև։ Ոստիկանապետը մահացու վիրաւորվեց, նահանգապետը անձնատուր եղաւ ոստիկանութեան։

—

Պարիզ.—Արտաքին գործերի մասնաժողովը որոշեց Ֆէզը թողնել Մարօկկօյի մայրաքաղաք։

—

Ստոկհօլմ.—Իտալական թագաւորական զոյգը, սրտագին հրաժեշտ տալով շվէդական թագաւորական զոյգին՝ մեկնեց Ստոկհօլմից։

—

Լոնդոն.—Համայնքների պալատը 352 ձայնով 343-ի դիմաց երրորդ ընթերցումից յետոյ ընդունեց հոմրուլի օրինագիծը։ Պարլամենտական կանոնադրութեան հիման վրա օրինագիծը նորից յանձնվելու է լորդերի պալատին, որը երևի կրկին կը մերժէ այն։

—

Լոնդոն.—Սուֆրաժիստուհիները հրդեհեցին միլիոնէր Լևվէրի տունը Մորվիչում։

—

Միլհաուզէն.—Գործաթողները ընդհարվեցին հեծեալ ժանդարմների հետ։ Գործաթողներից մէկը սպանվեց, շատերը ծանր վիրաւորվեցին։ Կանչվեցին զօրքեր։

—

Կ. Պոլիս.—Առևտուրը կանգ է առել. մի քանի ֆիրմաներ վճարումները դադարեցնում են։

ՏԳԵՂ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

—

Ուստր, 5 յունիս (ն. տ.)

Հայ եկեղեցին ու եկեղեցականը Ամերիկայի մէջ՝ 2 շաբաթէ ի վեր է, որ անսեւեր հայհոյութիւններու և անվայել քննադատութիւններու նշաւակ կը դառնայ հայ կազմակերպութեան մը պաշտօնական օրգան ճանչցուած «Հայրենիք» թերթին մէջ, որ, կերևի թէ յաւիտենական ուխտով մը, որոշած է հեռու պահել ինքզինքը արդարութեան ու ճշմարտութեան ձայնէն և բարոյական ինկածութենէ երբէք վեր չբարձրանալ։

Այս թերթը իր վերջին թիւերով այնպիսի լուտանքներ տեղաց հայ եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան հասցէին, որ ինքզինքը ճանչցող ու մարդկօրէն մտածող մէկը ոչ մէկ պարագայի տակ պիտի ներէր իր բերնէն դուրս տալ, մանաւանդ մամուլի միջոցաւ։ «Հայրենիք», սակայն, մէկդի թողած պարկեշտութեան ու ազնուութեան ամեն նկատում՝ իր սրտին սև մաղձը թափեց հայ եկեղեցւոյ գոյութեան պահպանումին ի խնդիր աշխատող բոլոր անձերու և մարմիններու վրայ ամենալպիրշ որակումներով և զզուելի բառերով, իր այս աղտոտ արարքին հիմ բռնելով իբր թէ Ուստրի ս. Փրկիչ եկեղեցին պատահած գայթակղական դէպք մը, որ իրականութեան մէջ գոյութիւն չունէր։ Ու այս անգոյ դէպքը մատի փաթթոց ընելով՝ «Հայրենիք» առաջնորդող յօդուածով մը յարձակեցաւ Ուստրի պատ. հոգաբարձութեան, թեմական խորհրդին և բարձրագոյն մարմիններուն վրայ՝ առանց խղճահարութեան ու ամօթի ամենապզտիկ զգացումի։

Պարագային օգտուիլ ուզելով՝ իր նետերը փորձեց ուղղել և բոլոր այն հաստատութեանց ու անհատներուն, որոնք մէկ-մէկ հեղինակութիւն կը ներկայացնեն հայ եկեղեցւոյն մէջ։

Տեսէք թէ ի՛նչպիսի գոյներով կը ներկայացնէ հայ եկեղեցին ու հայ կղերը իր... էջերուն մէջ։

«Ո՛րքան նման է կղեր կոչուած դասակարգը բոլոր հորիզոններու տակ. Էջմիածին, Երուսաղէմ, Սիս, Պոլիս ամեն տեղ նոյն բարոյական այլանդակութիւն, այլանդակութիւն, ապականութիւն, ու զարշելի քայքայում»։ («Հայրենիք» թիւ 21)։

«Հայ կղերը, երբ տեղը գայ, իր անցեալին մէջ կատարած դերով կը պարծենայ։ Ձենք գիտեր՝ ինչ մեծ գործ կատարած է անցեալին մէջ, բայց այսօր անոր պատկերը այլանդակ է։ Աւազակներու որջ Երուսաղէմէն սկսեալ մինչև Ամերիկա, անվերջ էնտրիգներ ու էնտրիգներ...»։ («Հայրենիք» թիւ 22)։

Զգիտեմ ինչ անուն տալու է այս տիպի մարդոց ու թերթերու, որ ժխտելով հայ եկեղեցւոյ կատարած բարերար դերը մեր իրականութեան մէջ՝ յայտնի անպարգանքներով ժողովուրդը եկեղեցիէն մոլորեցնելու և հեռացնելու կը մտածեն։

Զարմանալի ու տարօրինակ չէ՞ք գտներ, ընթերցող, նոյն այս դասակարգին պատկանող մարդոց ու թերթերու և այն արարքը, որով դեռ երէկ կը փորձէին պաշտպան կանգնիլ եկեղեցական օրինաց ու ընկալեալ սովորութեանց։

Ասոնք էին, որ իրենց կոկորդները պատռելու աստիճան վայնասուն փրցուցին ամերիկահայ թեմի առաջնորդական հարցի կարգադրութեան մէջ, Էջմիածնի իրաւունքները՝ Սիսի աթոռին դէմ պաշտպանելու (?) պատրուակով դուրս եկան, ու տակաւին փորձեր կընեն քիթերնին կրօնական ամեն կարգի խնդիրներու մէջ մխրճելու, որոնք այսօր իրենց ծաղրին ու անարգանքին կենթարկուին։

Ու ասոնք են, դարձեալ, որ վաղը —ամենայն համակրանութեամբ— ոտնձգութիւններ պիտի ընեն ու անհարկի աղմուկներ բարձրացնեն, երբ առաջնորդական ընտրութիւն կատարուի և թեմական գործերը իրենց բնականոն ընթացքին մէջ մտնեն։

Բայց լաւ չէ՞ր ըլլար, արդեօք, այս մարդոց այժմու ցուցադրած տգեղ երևոյթները իբրև հեռանկար աչքի առջև ունենալ, որպէսզի վաղուան իրենց քննադատութիւններուն չափն ու արժէքը կարենայինք ըմբռնել և հասկնալ...

Ահա կարևոր կէտ մը, որուն վրայ անդրադառնալ կարժէր։

Մաղաք Գ. Պէրպէրեան

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ

—օ—

Կտակներ Միութեան օգտին

Սարգիս Թագւորեանի կտակը.—Զմիւռնիաբնակ Թագւորեան անցեալ տարի Միութեանը 10,000 ֆր.-ի մի կտակ է արել հետևեալ պայմաններով։ Նա իր կեանքը ապահովագրել է տուել «Էքիտաբլ Լայֆ» ապահովագրական ընկերութեան մէջ վերոյիշեալ գումարի։ Ապահովագրական ընկերութիւնը յիշեալ գումարը վճարելու է Միութեանը՝ Թագւորեանի մահվան դէպքում։ Նուիրատուն պայման է դնում, որ իր նուիրած գումարը պահվի անձեռնմխելի և նրա տոկոսները միայն գործածվեն հետևեալ նպատակներով. 1) 3 օսմ. ոսկի պիտի յատկացվի Միութեանը՝ որպէս տարեկան բաժնեգին. 2) «Միութիւն» թերթի 5 օրինակի գինը պէտք է յատկացվի հինգ հայաբնակ չքաւոր գաւառներ թերթ ուղարկելու համար՝ Միութեան կենտրոնի հայեցողութեամբ. 3) Տոկոսի մնացեալ մասը պիտի ուղարկվի Զմիւռնիայի առաջնորդարանին՝ կրթական նպատակի յատկացնելու համար։

Նուիրատուն մինչև իր մահը խոստանում է վճարել իր տարեկան բաժանորդագինը, և «Միութիւն» թերթի տարածման համար յատկացված 5 օրինակի գինը, նոյնպէս և իր ապահովագրութեան մասնավճարները։

Սամուէլ Թօփալեանի կտակը.—Էնկիւրիաբնակ Ս. Թօփալեանն էլ մի նման կտակ է արել Միութեանը։ Նա նոյնպէս ապահովագրել է իր կեանքը «Union de Paris» ապահովագրական ընկերութեան մէջ 11,500 ֆր. գումարի՝ 20 տարի ժամանակով։ Կտակարարը պարտաւորվում է ապահովագրական մասնավճարներն անել պարբերաբար։ Թօփալեանն այդ կտակն անում է ցանկութիւն յայտնելով իր հայրենի Էնկիւրիի շրջանի չքաւոր գիւղերից մէկում մի ծխ. ուսումնարանի գոյութիւնն ապահոված տեսնել։

Ներսէս եպ. Դանիէլեանի կտակը.—Հալէպի առաջնորդ Ն. եպ. Դանիէլեանը ևս իր կեանքը ապահովագրել է «Gresham» ընկ. մօտ, 10,000 ֆր., 20 տարի ժամանակով և այդ գումարը նուիրել Հ. Բ. Ընդհանուր Միութեան հետևեալ պայմաններով. 1) Կտակարարի մահվան դէպքում Միութիւնն իրաւունք ունի գանձել յիշեալ գումարը և գործածել ըստ իր հայեցողութեան. 2) Եթէ 20 տարին լրանալուց յետոյ կտակարարը դեռ ողջ լինի, ապա ինքն ևս իր որոշ ձայնը պիտի ունենայ գումարի ինչ կերպ գործադրելու հարցում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՒԱՔՈՅԹՆԵՐ Ի ՊԱՏԻՒ ՕԼՖԵՐԻԵՎԻ

—

Մենք յայտնեցինք, որ յունիսի 24-ին, առաջնորդարանում կայացաւ մի ճաշկերոյթ, որին մասնակցում էին 20 անձինք, ի պատիւ Վանի ռուսաց փոխ-հիւպատոս Սերգէյ Պետրովիչ Օլֆերիէվի և ռուս ժուռնալիստ Օլգենինի։ Այդ ճաշկերոյթի ժամանակ, որի կառավարիչ ընտրվեց «Մշակի» խմբագիր Ալ. Քալանթար, արտասանվեցին մի քանի ճառեր, որոնց գլխաւոր նիւթը հայոց հարցն էր, հայերի դրութիւնը Թիւրքահայաստանում, կուլտուրական, տնտեսական, առևտրական յարաբերութիւնները Ռուսաստանի և Կովկասի հետ։ Ճառեր խօսեցին—Ալ. Քալանթար, Ս. Յարութիւնեան, Լ. Տիգրանեան, Յ. Ամիրխանեանց։ Բացի ճառերից տեղի ունեցաւ զրոյց օրվայ հրատապ հարցերի մասին։ Խօսեցին նաև, ի պատասխանի, պ.պ. Օլֆերիէվը և Օլգենինը։

Օլֆերիէվի անպաճոյճ, անկեղծ խօսքերը և դատողութիւնները ցոյց տուին, որ յանձին ռուսական դիպլօմատիայի այդ ներկայացուցչի Թիւրքահայերը ունեցել են մի արդարամիտ, կորովի պաշտպան, իր ծառայական և մարդկային պարտականութիւնները բարեխղճօրէն ըմբռնող և կատարող և հայաբնակ նահանգների վիճակը լաւ ուսումնասիրած մի անձն։ Առանձին ուշադրութեան արժանի էին պ. Օլֆերիէվի այն խօսքերը, թէ հայերը Վանի վիլայէթում հանդիսանում են վերին աստիճանի չարքաշ և աշխատասէր, խոր բարոյական հիմունքներով տոգորված և կուլտուրական զօրեղ հակումներ ունեցող մի տարր։ Նոյնը վկայեց և ժուռնալիստ Օլգենինը։ Ճաշկերոյթին նախագահում էր առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպոսը։

Երկրորդ օրը, յունիսի 25-ին, երեկոյեան, մի այլ տեղ, Հայոց Ազգ. Ընկերութեան խորհուրդը, նախաձեռնութեամբ և հիւրընկալութեամբ իր նախագահ պ. Ալէքսանդր Մելիք-Ազարեանի, պատւեց պ. Օլֆերիէվին մի ընթրիքով, որին մասնակցում էին խորհրդի և ընկերութեան մի քանի անդամները ու մի քանի հիւրեր—պ. Օլգենինը, Յովսէփ վարդ., Կոմիտաս վարդ., (որ նոր է եկել Կ. Պոլսից)։ Ընթրիքը, որ սկսվեց ժամը 10-ին, ստացաւ վերին աստիճանի մտերմական, ընտանեկան բնաւորութիւն և առաջ բերեց մտքերի անկեղծ փոխանակութիւն ռուս-հայկական յարաբերութիւնների մասին։ Սեղանի կառավարիչ ընտրվեց պ. Հ. Առաքելեան, որ առաջարկեց առաջին բաժակը խմել հիւպատոս Ս. Պ. Օլֆերիէվի կենացը, ասելով մօտաւորապէս հետևեալը.

«Այսօր, մենք այստեղ հաւաքվածներս, նախաձեռնութեամբ Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան, յարգանք ենք մատուցանում Վանի մեր հիւպատոս Սերգէյ Պետրովիչ Օլֆերիէվին։ Նա հանդիսանում է ոչ միայն ներկայացուցիչ այն մինիստրութեան, որի վրա են յառված այսօր Թիւրքիայի հայերի հայեացքը, մինիստրութեան, որից բազմաչարչար Թիւրքահայ ժողովուրդը ակնկալում է իր տանջանքների դադարումը, այլ և նա հանդիսանում է մի անձնաւորութիւն, որ խորին համակրութիւն և ժողովրդականութիւն է ձեռք բերել Վանի վիլայէթի հայերի մէջ։ Սրանք լոկ ֆրազներ չեն, թելադրված քաղաքավարութիւնից կամ քաղաքականութիւնից, այլ իրականութիւնից. ապացոյցը թող համարվի այն ուղերձը, որ մատուցել են մեր յարգելի հիւրին Վանի հայերը նրա մեկնման օրը և որ տպված է այսօրվայ «Մշակի» մէջ։ Բայց Սերգէյ Պետրովիչին մենք մեծարում ենք ոչ միայն այդ յատկութիւնների համար. այսօր առանձնապէս Հայոց Ազգագր. Ընկերութիւնը մեծարում է նրան, որովհետև նա կարևոր օժանդակութիւն և աջակցութիւն ցոյց տուեց այդ Ընկերութեան ղեկավարներից մէկին, մեր պատուական ազգագրագէտ Եր. Լալայեանին, որ գնացել էր Վան՝ պեղումներ կատարելու։ Ուստի և առանձին հաճոյքով առաջարկում եմ խմել Օլֆերիէվի կենացը»։

Այս բաժակից յետոյ, որ ոգևորութեամբ ընդունվեց, հետզհետէ խմվեցին Օլգենինի, ռուս ժողովրդի, հայ ժողովրդի, Ազգագրական Ընկ. նախագահի և անդամների, ներկայ եղող տիկնանց և հիւրերի կենացը։ Օլգենինի կենացի առիթով մի քանի խօսք ասեց երդ.-հաւ. Յովսէփ Ղորղանեան, շեշտելով նրա մատուցած ծառայութիւնը իբրև ռուս ազնիւ և անաչառ ժուռնալիստ։ Խօսեցին և Օլգենինը և Օլֆերիէվը, բացատրելով, որ իրանք միայն կատարել են իրանց պարտականութիւնը, արժանի չեն համարում իրանց շնորհակալութեան, բայց սաստիկ զգացված են հայերի ցոյց տուած համակրական ցոյցերով։ «Тиф. Лист.» թերթի խմբագիր Խ. Խաչատրեան իր համառօտ ճառի մէջ պատասխանեց, որ եթէ յարգելի հիւրերը գտնում են, որ իրանք միայն կատարել են իրանց մարդկային պարտականութիւնը, յամենայն դէպս հայ ժողովուրդը երախտագիտական պարտք ունի դէպի նրանց։

Հանդիսականների խնդրանօք հ. Կոմիտաս վարդապետը երգեց «Հայաստան», «Կռունկ» և մի քանի ժողովրդական երգեր, ներդաշնակած դաշնամուրի վրա. երգեց նաև տ. Ե. Առաքելեան, ձայնակցութեամբ հ. Կոմիտասի, դաշնամուրի վրա։

Ապա Օլգենինը երկրորդ անգամ խօսելով հայերի կուլտուրական յատկութիւնների մասին, իբրև օրինակ, կանգ առաւ կոյր Երամեանի վրա, որ Վանում 35 տարի առաջ հիմնել է մի գեղեցիկ դպրոց իր չնչին միջոցներով, որտեղ կրթութիւն են ստացել մի քանի սերունդներ և Վանի գրեթէ ամբողջ հայ ինտելիգենցիան։ Նա իր չարքաշ, տոկուն, յամառ աշխատութեամբ ստեղծել է կրթական մի որրան, բայց այսօր այդ որրանը պարտքի տակ է և փակվելու վտանգին է ենթարկված, ուստի նա, Օլգենինը, իր բարոյական պարտքն է համարում հրաւիրել ռուսահայերի ուշադրութիւնը և խնդրել, որ նրանք օգնութեան ձեռք կարկառեն Երամեանին և չը թողնեն, որ նրա արդիւնաշատ կրթական հաստատութիւնը փակվի։ Պարտքի գումարը 4—5000 րուբլի է. արդէն Պետերբուրգի Եկեղեց. Խորհուրդը յատկացրել է 1000 ր.։ «Ես յոյս ունեմ,—աւարտեց Օլգենին իր ճառը,—որ եթէ «Մշակը» և Հայոց Ազգագր. Ընկ. յարգելի նախագահը նախաձեռնող հանդիսանան, այդ օգնութիւնը կիրագործվի»։

— Ես կը ձայնակցեմ Օլգենինին,—ասաց Օլֆերիէվը,—և անհրաժեշտ եմ գտնում Երամեան դպրոցին օգնելը. դա կը լինի մի գեղեցիկ և բարի գործ։

Ի պատասխանի Ալ. Մելիք-Ազարեանց յայտնեց, որ ինքն մեծ հաճոյքով նուիրում է Երամեանի դպրոցին 1000 ր., իսկ Հ. Առաքելեան յայտնեց, որ առաջ ևս լսելով Օլգենինի դասախօսութեան ժամանակ արած կոչը՝ օգնելու Երամեան. դպրոցին, նա դիմել է մի անձի, որ սիրայօժար կերպով յատկացրել է յօգուտ այդ դպրոցի նոյնպէս 1000 րուբլի։

Այս յայտարարութիւնները մեծ հաճութեամբ լսվեցին։

Երեկոյթը թողեց ամենքի վրա խիստ հաճելի տպաւորութիւն։ Z.

ՎՈԼԳԱՅԻ ԱՓԵՐԻՑ

III

Ալ. Ծատուրեանը Աստրախանում

Մեր տաղանդաւոր բանաստեղծ Ալ. Ծատուրեանը մի օրով այցելեց Աստրախան։ Նա Մոսկվայից անցել է Նիժնի-Նովգորոդ և այնտեղից Վոլգայի վրայով եկաւ Աստրախան, որտեղ մի օր մնալուց յետոյ ճանապարհվեց Ժելեզնովոդսկ։

Ծատուրեանը գնում է Ժելեզնովոդսկ թէ հանգստանալու և թէ մասամբ վերականգնելու իր քայքայված առողջութիւնը։ Նա Աստրախան եկաւ ամսիս 13-ի առաւօտեան և 14-ի երեկոյեան մեկնեց Աստրախանից։

Ծատուրեանի գալուստը լսելուն պէս Աստրախանի մի խումբ երիտասարդներ և գլխաւորապէս տեղիս Գրական-Գեղարուեստական Ընկերութեան նախագահը մտածեցին մի բանկետով պատւել մեր սիրելի բանաստեղծին, բայց ժամանակը այնքան սուղ էր, որ անհնար էր հէնց նոյն երեկոյեան կազմակերպել և հրաւէր կարդալ ցանկացողներին, ուստի և որոշվեց հրաւիրել բանաստեղծին երեկոյեան գրական-գեղարուեստական դահլիճը և համեստ կերպով—թէյով և մրգեղէններով—մի ժամանց կատարել։ Ծատուրեանը սիրով ընդունեց այդ առաջարկը։ Եւ երեկոյեան ժամը 9-ին մի փոքրիկ խմբակ՝ 20—25 հոգի հաւաքվեցին Ընկերութեան դահլիճը, որոնք և ընդունեցին բանաստեղծին ծափահարութեամբ։

Գր.-Գեղարուեստական Ընկերութեան դահլիճի պատերը զարդարված են հայ գրողների մեծադիր պատկերներով, որոնց թւում կայ և Ալ. Ծատուրեանի գեղեցիկ պատկերը. այդ երեկոյ այդ պատկերը կենտրոնական տեղն էր բռնում և զարդարված էր ծաղիկներով։

Երեկոն անցաւ չափազանց շահեկան և բովանդակալից. համեստ թէյի սեղանի շուրջը, որ զարդարված էր ծաղիկներով և որի կենտրոնը կազմում էր բանաստեղծը, խմբված խօսում էինք զանազան առօրեայ հարցերի շուրջը և մտքերի փոխանակութիւններ կատարում. հարցեր էին տրվում Ծատուրեանին, որոնց նա շատ սիրալիր կերպով պատասխանում էր։

Նա խօսեց Մօսկվայի հայ կլուբի մասին և յայտնեց, որ սա վաղուց արդէն փակվել է, որովհետև վերջին ժամանակները այդ հիմնարկութիւնը անցած լինելով բոլորովին անհամապատասխան մարդկանց ձեռքը, սրանք մեծամեծ ծախքեր անելով՝ հեռացրել են այդ հիմնարկութիւնը իր բուն նպատակից։ Խօսեց նոյնպէս և Մօսկվայում հրատարակվող «Գարուն» ալմանախի մասին և ցաւելով յայտնեց, որ նա ևս փակման վտանգին է դատապարտված շնորհիւ թէ գրավաճառների և թէ առհասարակ հայ ժողովրդի անտարբերութեան։

Այնուհետև խօսք բացվեց ուսանողութեան մասին և Ծատուրեանը չափազանց յուսահատական և անմխիթար գոյներով նկարագրեց Մօսկվայի հայ ուսանողութիւնը։

— Մօսկվայի հայ ուսանողութիւնը ոչինչով չէ հետաքրքրվում. դա մի մեռնա է մեր կեանքում. ես չափազանցրած չեմ լինի, եթէ ասեմ, որ ամբողջ ուսանողութեան մէջ դուք չէք գտնի գոնէ մի 10 հոգի, որ հետաքրքրվէին հայ կեանքով, հայ գրականութիւնով և կամ թէ ընդհանրապէս հասարակական կեանքով։ Այդ ուսանողութիւնը եթէ հայերէն չէ հետաքրքրվում, հետաքրքրվէր գոնէ ռուսաց կամ եւրոպական գրականութեամբ. այդ էլ չը կայ։

Թէյից յետոյ՝ բերվեց շամպայն, և Ընկերութեան նախագահ պ. Ռ. Աստուածատրեանը ոտքի կանգնելով ողջունեց Ալ. Ծատուրեանի գալուստը Աստրախան և մի քանի խօսքերով բնորոշելով նրա գործունէութիւնը և բանաստեղծական տաղանդը՝ առաջարկեց խմել նրա կենացը, որը ընդունվեց բուռն ծափահարութիւններով։

Այնուհետև նորից խօսք բացվեց զանազան հարցերի մասին՝ գրականութեան, առ-

[illegible]

Ս. [illegible]

ՄՕԶԴՕԿԻ ՏԻ. ԴՊՐՈՑԻ ՑԱՒԵՐԸ

Մօզդօկ, 12 յունիսի

Դեռ անցեալ 1911—12 ուսումն. տարվայ վերջը տեղիս ծխ. դպրոցի հոգաբարձութիւնը տեսնելով որ կարուձևի և ձեռագործի առարկան լինելով ոչ-մասնագէտ ուսուցչուհիների ձեռքում՝ տալիս է ամենաողորմելի հետևանք, վճռել է ներկայ 1912—13 ուս. տարվայ համար հրաւիրել առանձին մասնագէտ վարժուհի և չը տալ այդ, որոշ հաշիւներից դրդված, Թւարանութիւն կամ ռուսաց լեզու աւանդողներին, ինչպես կատարվում էր նախկին տարիներում։ Մանաւանդ որ աշակերտութեան մեծամասնութիւնը աշակերտուհիներ են։

Համաձայն իր վճռի, հոգաբարձութիւնը ներկայ 1912—13 ուս. տարվայ համար իր № 114 գրութեամբ (ուր պարզ ասված է՝ «Դուք հրաւիրվում էք կարուձևի ու ձեռագործի վարժուհի. ունենալու էք շաբաթական 10 դաս 200 ր. ռոճիկով») հրաւիրում է մասնագէտ վարժուհի՝ տ. Մ. Աւագեանին։

Տարվայ սկզբից աւագ-ուսուցչի դրդմամբ մանկավարժական ժողովը, մի կողմ թողնելով պայմանագիրը, աշխատում է խեղճ վարժուհու գլխին փաթաթել վերակացութեան ծանր և պատասխանատու պաշտօնը, այն էլ առանց վարձատրութեան։

Տիկ. Աւագեանը ի հարկէ հրաժարվում է կատարել, պատճառաբանելով որ պայմանի մէջ այդ մասին ոչինչ չը կայ, և շատ զարմանում է, որ հէնց իր պաշտօնակից ընկերները, հայ ուսուցչի վիճակի բարելաւութեան նախաձեռնողներն են աշխատում շահագործել հայ ուսուցչուհու թոյլ [illegible]

Եւ ահա այսօր այս բարեխիղճ ուսուցչուհին հեռացված է դպրոցից։

Մայիսի 9-ի հոգաբարձական ժողովում եկող ուսումն. տարվայ համար ուսուցչ. նոր կազմ հրաւիրելիս, աւագ-ուսուցիչը, մէջ բերելով դպրոցի չքաւոր դրութիւնը, ճիգ ու ջանք է թափում հեռացնել տ. Աւագեանին—որ անցեալ տարի հրաժարվել է, պայմանի համաձայն, վերակացութիւն անելուց—և փաթաթել ընկեր ուսուցիչների վզին, առանց մի կոպէկ վարձատրութեան, վերակացութիւն, գրագարանապետութիւն և մանկավարժական ժողովի քարտուղարութիւն. իսկ այս բոլորի փոխարէն պահանջել հոգաբարձութիւնից 150 ր. աւելի ռոճիկ աւագութեան համար և 65 ր. տարեկան վարձատրութիւն հոգաբարձութեան անդամ քահանային, որ տանում է հոգաբարձութեան քարտուղարութեան չնչին պարտականութիւնը։

Գտնվում են հոգաբարձուներից մի քանիսը, որոնք դէմ են լինում այդպիսի մի անհեթեթ որոշումի, բայց յաղթանակը տարել է ղեկավարը։ Մխական

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Կովկասի փոխարքայի պաշտօնակատար գեներալ Շատիլօվը կարգադրել է կատարել բազմակողմանի քննութիւն, թէ ինչ պատճառներից փլվեց քաղաքային տունը Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա և թէ ովքե՞ր են հանդիսանում մեղաւորները։ Քննութիւնը յանձնված է փոխարքայի դիւանատան պաշտօնեայ ինժեներ Բօյնօվին և փոխարքայի դիւանի գործավար Մ. Պիսարսկիին։

— Երէկ ցերեկ. ժամը 1-ին, մի յատուկ մասնաժողով, որի մէջ էին նահանգապետը, քննիչը, քաղաքագլուխը, նահանգական և քաղաքային ինժեներները, ոստիկանապետը և այլն, մանրամասն նայեցին Գօլօվինսկի պրօսպեկտի վրա փլված քաղաքային տունը՝ փլվելու իսկական պատճառները երևան հանելու և դրա հետ յանցաւորներին մատնանշելու նպատակով։

— Քաղաքային վարչութիւնը 250 ր. յատկացրեց սպանված Յարութիւնեանի թաղման համար։

— Քաղաքային տան փլւածքի գործի քննութիւնը տեղի է ունենում նահ. դատ. դատախազի օգնական Ուսնէլօվի ղեկավարութեամբ։

— Քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան այցելեց Միքայէլեան հիւանդանոցը և դժբաղդութեան ժամանակ վիրաւորվածներին խոստացաւ կատարել նրանց բոլոր խնդիրքը։

— Դժբաղդութեան մասին կազմված ոստիկանական արձանագրութիւնը ստորագրել են քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան, քաղաքային տեխնիկ ինժեներ Զուրաբեան, դումայի ձայնաւոր Նեպրինցէվ և հրդեհաշէջ խմբի պետ Կալմըկօվ։

— Այժմ քանդված տան շուրջը կապված է տախտակներից ցանկապատ։ Շինութեան տակի խանութներում առևտուր չը կայ։ Այդ խանութատէրերի ամբողջ վնասների հատուցումը ընկնում է քաղաքային ինքնավարութեան վրա, որ ի հարկէ կունենայ նիւթական զգալի կորուստ։

— Այժմ կարելի է որոշակի ասել, որ Գօլօվինսկի պրօսպէկտի վրա քաղ. տան փլւածքի պատճառը պէտք է որոնել տան վերանորոգութեան վրա հսկող ինժեներների թերի և, ի հարկէ, դատապարտելի հրակողութեան մէջ։

— Երկուշաբթի, յուլիսի 1-ին, փակվելու է նկարիչ Գ. Բաշինջաղեանի պատկերահանդէսը, որ բացվել էր Թիֆլիսի ժողովարանի շինութեան մէջ։

— Յունիսի 23-ին գէպի Անի մեկնեցին բժ. Նահապետեանի և Մուշաիձէի ղեկավարութեամբ բնագէտների և բժիշկների XIII համագումարի անդամներից 60 հոգի։

— Թիֆլիսի պօլիտեխնիկումի տեղի հարցի ուսումնասիրութեամբ զբաղվող յանձնաժողովի հետևեալ նիստը տեղի կունենայ ուրբաթ օրը։

— Դերասանուհի տ. Սիրանոյշը արդէն պայմանաւորվել է Դրամատիկական Ընկերութեան խորհրդի հետ առաջիկայ թատերաշրջանի համար և մեկնել հայրենիք՝ կ. Պօլիս։

— Վրաց ազնուականների ընդհանուր ժողովում տաք վիճաբանութիւններից յետոյ որոշվել է ձեռք բերել 550,000 րուբլու կախէթի երկաթուղու ակցիաներ։

— Օգոստոսի 1-ից Նաւթլուղի երկաթուղային կայարանում կատարվելու են ապրանքների ընդունելութիւն և ճանապարհորդներին տոմսակ վաճառելու գործողութիւն։

— Շուտով Թիֆլիսում կը բացվի, համաձայն տիկ. Պետրաեվսկիի միջնորդութեան, կանանց առևտրական դպրոց։

— Յունիսի 25-ին, երեկ. ժ. 6-ին, Թիֆլիսեցի Վիկտոր Օսինսկին, 19 տարեկան, անգործ, արբած ժամանակ երկաթուղագծով անցնելիս, ընկաւ մօտից անցնող գնացքի տակ, որ կտրտեց նրան։

— Թիֆլիսի պօստ-հեռագրական շրջանի [illegible]

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1) «Անմահը կամ կեղծ Սերէօս», քննական ուսումնասիրութիւն հ. Աղէքսանդր Մատինեանի, Վիէննա, 1913 թ., էջ 91, գ. 1 ֆր. 60 ս.: 2) «Ճաշեր և խնձոյք հին Հայաստանի մէջ», հ. Վարդան վ. Հացունիի, Վենետիկ, 1912 թ., էջ 486, գ. 3 ֆր.: 3) «Հեթանոս երգեր», Դանիէլ Վարուժանի, Ղալաթիա, 1912 թ., էջ 330, գ. 15 ղրուշ: 4) «Պակերներ» արձակ քնար, Հ. Ս. Երեմեանի, Վենետիկ, 1913 թ., էջ 226, գ. 3 ֆր. 50 ս.: 5) «Բանաստեղծութիւններ», Դ. Դեմիրճեանի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 122, գ. 50 կոպէկ: 6) «Մանֆրէդ», ողբերգական քերթուած, 3 արար., լօրդ Բայրօնի, թարգ. Տիրայր վարդ., Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 124, գ. 15 կ.: 7) «Շրջմոլիկներ», Ռէնի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 31, գ. 10 կոպ.: 8) «Կոչ ուղղված եւրօպական մեծ պետութիւններին և ժողովուրդներին», Պարիզ, 1913 թ., էջ 24, գ. 25 ս.: 9) «Կիլիկիոյ աղէտը», պատկերազարդ, Յակոբ Յ. Թէրզեանի, Կ. Պօլիս, 1912 թ., էջ 854, գ. 40 ղրուշ: 10) «Մեղրատու բոյսեր Անդրկովկասում», պատկերազարդ, Ն. Սիմէօնեանի, Թիֆլիս, 1913 թ., էջ 77, գ. 30 կոպէկ:

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— «День» լրագրին հեռագրում են Վիէննայից. «Հաւաստի աղբիւրներից յայտնում են, որ այս շաբաթվայ վերջում սպասվում է ակտիվ գործողութիւն Թիւրքիայի կողմից՝ Սերբիայի, Ռումինիայի և Թիւրքիայի միջև գոյութիւն ունեցող համաձայնութեան ույժով։ Համաձայն այդ պայմանագրի, Ռումինիան մնալու է զինված չէզոքութեան դերում, սպառնալով Բօլգարիային, և ակտիվ կերպով հանդէս է գալու միմիայն նոր դաշնակիցների անաջողութեան դէպքում։ Թիւրքիային խոստացված է վերադարձնել մինչև Ադրիանուպօլիս ընկած երկիրները։

— «Н. Вр.»-ին հեռագրում են Կ. Պօլսից. «Զաթալջայի զօրաբանակին հրամայված է պատրաստ լինել հանդէս գալու առաջին իսկ կոչին։ Թիւրքաց նաւատորմին նոյնպէս կարգադրված է պատրաստ լինել լողալու անյայտ ուղղութեամբ։ Մայրաքաղաքի բոլոր մասնաւոր հացթուխներին պատուիրված է հաց պատրաստել զօրքի համար»։

— Եւրօպական դիւանագէտների կարծիքով, բալկանեան նոր հրդեհը չի ընդարձակվի։ Այդ կարծիքը որոշ արդարացումն է գտնում ի միջի այլոց այն հանգամանքում, որ ռուսաց արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովը շուտով մեկնելու է երկար արձակուրդով։

— Եւրօպական ղեկավար շրջանները գտնում են, որ եթէ Ռումինիան և Թիւրքիան միջամտեն բալկանեան պետութիւնների պատերազմին, այն դէպքում համաեւրօպական պատերազմը անխուսափելի է։

— Յունաստանը և Սերբիան պաշտօնապէս յայտարարեցին Բօլգարիայի դէմ սկսած պատերազմի մասին։ Դրանից յետոյ միայն Բօլգարիան յայտարարեց նոյնպէս պատերազմի մասին։

— Բալկանեան պատերազմը ներկայումս աւելի կատաղի է, քան Թիւրքիայի դէմ եղածը։ Երկուստեք զոհերի թիւը շատ խոշոր է։ Շատ հնարաւոր են միջազգային լուրջ բարդութիւններ։

— Մինչև այժմ պատերազմը յօգուտ Սերբիայի էր։ Բօլգարական զէնքի առաջ թեքվել է։ Սերբերի զօրքերի գլխաւոր հրամանատարն է գահաժառանգ Ալէքսանդրը։

— Այս օրերս կը հրատարակվի ռուսական կարևոր պաշտօնական հաղորդագրութիւն բալկանեան հարցի առիթով։

— Նոր հեռագիրներից երևում է, որ սերբիական յաղթութիւնների տեղեկութիւնները չափազանցված են։ Աւստրիական հաղորդագրութիւնները մատնանշում են Սերբիայի կրիտիկական դրութեան վրա։

— Ռումինական ռազմի նաւատորմը դիմեց բօլգարական ջրերը։

— Բուխարէստի հրէաները յայտնեցին, որ իրանց որդիներին ու միջոցները տալիս են կառավարութեան իշխանութեանը, իսկ սինագօգներն ու դպրոցները՝ հիւանդանոցների համար։

— Թիւրքիան շահաւէտ պայմաններով դաշն կապեց Յունաստանի հետ։

— Կ. Պօլսում յայտարարվեց զօրահաւաք։

— «Times»-ի ասելով, բօլգարական կառավարութիւնը տեղեկացրեց Բ. Դրան, որ պատերազմական գործողութիւնների վերսկսման դէպքում, Բօլ- [illegible]

րների թւումն է Բօլգարիայում նաև Ադրիանուպօլսի հերոս Շիւքրի-փաշան։

— Պետերբուրգի հեռագրական ստորին պաշտօնեայ Կրամօվիչը անսպասելի կերպով ստացաւ 40 միլիոնի ժառանգութիւն, որ թողել է Պարիզում վախճանված հօրեղբայրը։ Կրամօվիչը արդէն մեկնել է Պարիզ երկու փաստաբանների հետ, գնալուց առաջ խոստանալով իր ծառայակիցներին նուիրել կէս միլիոն րուբլի։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թիւ ապրիլի 18-ից մինչև 1914 թ. ապրիլի 17-ը։ (Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—10 ժ. 16 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 34 ր., Գանձակ 3 ժ., Եւլախ 4 ժ. 31 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. 6 ր. եր., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.: Պօստային գնացքը № 4—10 ժ. 16 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 1 ժ. 6 ր. գիշ., Գանձակ 4 ժ. 16 ր. առ., Եւլախ 6 ժ. 15 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 10 ժ. 46 ր. առ., Բագու 3 ժ. 31 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 8—6 ժ. 29 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 50 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 23 ր. գիշ., Եւլախ 1 ժ. 1 ր. առ.: Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 42 ր. առ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ., Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 23 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 41 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 7 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 19 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 28 ր. առ.:

ԲԱԹՈՒՄ.—Պօստային գնացքը № 3—9 ժ. 51 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 56 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.: Մարդատար գնացքը № 7—4 ժամ 40 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 46 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 40 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № 9—10 ժ. 30 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 2 ժ. 31 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 59 ր. առ.: Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 48 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 20 ր. առաւ., Բաթում 10 ժ. 18 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստային գնացքը № 4/3—12 ժ. 51 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 10 ր. եր., Ալէքսանդրապօլ 11 ժ. 48 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12 ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 42 ր. ցեր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 24/23 (միայն II և III կարգի վագոններով)—8 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 23 ր. գիշ., Ալէքսանդրապօլ 6 ժ. 57 ր. առ., Էջմիածին 12 ժ. 10 ր. ցեր., Ուլուխանլու 12 ժ. 38 ր. ցեր., Երևան 1 ժ. 33 ր. ցեր.: Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 14/13—12 ժ. 46 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 13 ր. առ., Ալէքսանդրապօլ 11 ժ. 50 ր. ցեր., Կարս 4 ժ. 18 ր. ցեր.:

ԲՈՐԺՕՄ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—8 ժ. 2 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 41 ր. առ., Բօրժօմ 9 ժ. 31 ր. ցեր.: Մարդատար № 19/20—3 ժ. 18 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 59 ր. ցեր., Բօրժօմ 1 ժ. 2 ր. երեկ.:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 5—9 ժ. 35 ր. եր. Պօստային գնացքը № 3—9 ժ. 1 ր. առ.: Մարդատար գնացքը № 7—3 ժ. 53 ր. ցեր.: Խառն գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պօստային գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.: Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ր. ցեր.: Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.: Խառն գնացքը № 106—3 ժ. 38 ր. գիշ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստային գնացքը № 4Д./3—7 ժ. 32 ր. եր.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26/25—(II և III կարգի վագոններով)—10 ժ. 50 ր. առ.: Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.:

ԲՈՐԺՕՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.: Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 38 ր. առ.:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նազարբեկեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱԶԱՐԲԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն:

Բ. Գ. ԱՂԱՄԲԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւանդութ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^{1}/_{2}$—10 ժ. աչքի, ներքին և ներքդային հիւ.:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւանդութ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզասեռ. հիւ.:

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Օ. Վ. ԳԷՆՎՈԿՍԱՅ-ԷՆԳԷԼ—6—7 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նազարբեկեան

1. 0—67

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՂԱՐԱՍՈՒԲԱԶԱՐԻ

հայոց եկեղեցու համար հարկաւոր է ձայնագրագէտ ՀՄՈՒՏ երկրորդ

ՏԻՐԱՑՈՒ

Պէտք է պարապէ դպրոցում նաև երգեցողութիւն։ Պայմաններն են. եկեղեցուց ռոճիկ 180 րուբլի, արդիւնք 250—300 րուբ., ուսումնարանից 60 րուբլի։ Դիմել՝ Карасубазаръ (Таврич. губ.), Священнику Аствацатуру Мѣдникяну.

օ.մ. 532. 3—1

Նոր բացվող ուսումնարանի համար պահանջվում է

Աշակերտական

20 նստարան

իր արժէքից ցածր գնով։ Առաջադրութիւններն հասցէագրել՝ Красногорская № 16, Գարեգին Տէր-Ստեփանեանին։ Անձամբ տեսակցել կարելի է ցերեկ. ժամը 2-ից մինչև 3-ը։

(հ.կ.) 523. 3—2

ՄԻ ՓՈՐՁՎԱԾ և եկեղեցական արարողութիւններին հմուտ

ՏԻՐԱՑՈՒ

որոնում է պաշտօն հայոց եկեղեցիներում։ Ծանօթ է ձայնագրութեան։ Համաձայն է և օտար քաղաքներ գնալու։ Հարցնել՝ Ա. Մալեանցին, Գանօվսկայա փ. № 9, ուր և կարելի է ծանօթանալ պայմանների հետ։

(հ. կ.) 514. 4—3

Զափահասների համար

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

Բժշկ. ֆէլշէր Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

1) «Դաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարան» (կանանց և տղամարդկանց վեներական և այլ ցաւեր), բազմաթիւ բէցեպտներով, խորհուրդներով և նկարներով։ Անհրաժեշտ բժշկարան է ամեն մի չափահաս մարդու համար, նամանաւանդ այնտեղ, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ։ Լեզուն շատ պարզ ու ամենքին հասկանալի։ Գինն է 50 կ.:

2) «Տրիպէր (սուսանակ) եւ նրա բժշկութիւնը» բէցեպտներով, բազմաթիւ խորհուրդներով ու նկարներով։ Գինն է 20 կ.:

3) «Սերմնաթափ սովորութիւն կամ ձեռքի խաղ», խիստ ծիծաղաշարժ վօդեվիլ միմիայն չափահասների համար։ Գինը 20 կ.:

4) «Սօնայի նօտագրէբը» յայտնի վօդեվիլը, շատ ծիծաղաշարժ 2-րդ հրատարակութիւն։ Գինը 15 կ.

5) «Միլիօնի դագաղում», պատմուածք հայ-թուրքական կռիւներից. գեղեցիկ նկարներով Գինը 7 կ.:

6) «Րաֆֆիի կենսագրութիւնը», պատկերով։ Ամենքին հասկանալի գրված։ Գինը 10 կ.:

Ուղարկում եմ բոլոր գրքերը միասին։ Պահանջողները պէտք է առաջուց ղրկեն գրքերի գինը մարկաներով՝ ճանապարհած ծախքը՝ բոլոր գրքերը միասին—17 կոպ. (Նալոժենի պլատյօժ): Հասցէն՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г Есаянцу.

(հ. կ.) 44. 100—44

Пользуйтесь случаемъ!

Цѣнныя книги за полъ цѣны.

1) Окультныя науки: спиритизмъ, магнетизмъ, гипнотизмъ и внушеніе. Вм. 1 р. 50 к только за 75 коп.
2) Лечебникъ секретныхъ болѣзней, за 1 руб.
3) Домашній лечебникъ, за 1 руб.
4) Черная и бѣлая магія—тайны жизни и смерти, 75 коп.
5) Половое безсилье, за 50 коп.
6) Искусственное безплодіе, вм. 1 р. 25 к. за 70 коп.
7) Міръ половыхъ страстей, вм. 1 р. за 70 коп.
8) Самовнушеніе—секретъ самообладанія, вм. 2 р. за 1 р.
9) Самоучитель гипнотизма, вм. 2 р. за 1 р.
10) Заразныя болѣзни домашнихъ животныхъ, вм. 1 р. 25 коп. за 75 коп.
11) Общедоступное руководство предупр. болѣзней и сохран. здоровья, вм. 3 р. за 1 р. 50 к.
12) Полъ и характеръ Вейнингера, вм. 2 р. за 1 р. 20 коп.
13) Золотая книга женщины—женщина какъ домашній врачъ, вм. 3 р. 50 к. за 2. р 50
14) Половой вопросъ, 2 тома, проф. Фореля, вм. 2 р. 50 коп. за 1 р. 50 коп.
15) Волосы (леченіе перхоти и выпаденія волосъ) 20 к.

Заказы исполняются аккуратно. Деньги присылать впередъ (можно марками). Упаковка и пересылка за счетъ нашей конторы.

Адресъ: Петербургъ, 2-ое почт. отд. Ред. «Журналъ-Лечебникъ».

(о. м.) 459. 10—10

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ

ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր եւ այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, անգլերէն և լեհական[illegible]

Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշգրիտ և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շտապ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, [illegible]

[illegible]

ՏԵԼԵՓՕՆ № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный